

OHK - Geografija

Per III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/2001 1

91

49600006733, 2

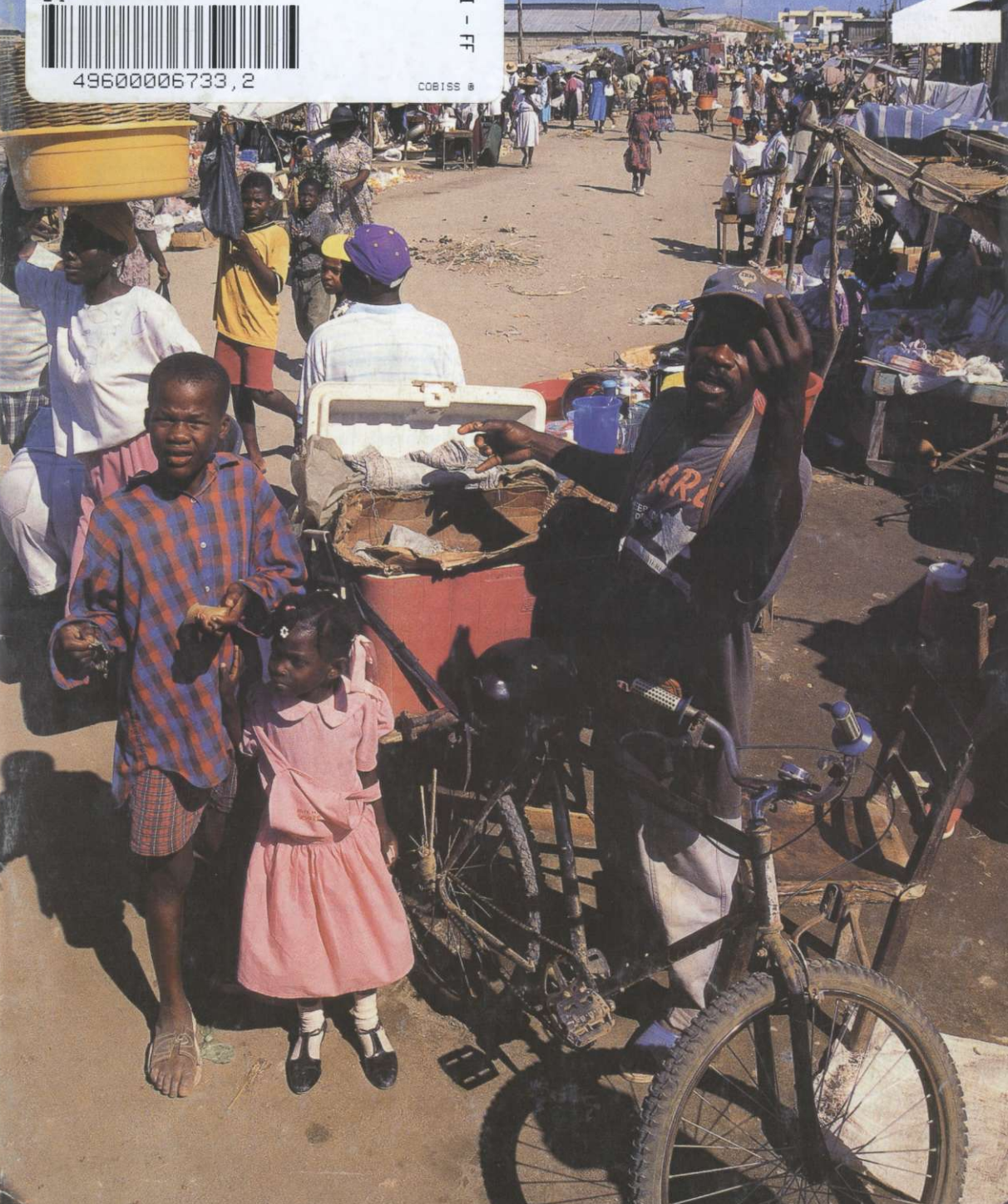
UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

COBISS

GRAFSKI OBZORNIK

LETO 2001 LETNIK 48

2

GEOGRAFSKI OBZORNIK

Strokovna revija za popularizacijo geografije

Založnik Zveza geografskih
društev Slovenije

Naslov Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenija

Glavni, odgovorni in tehnični urednik Dejan Cigale

Uredniški odbor Valentina Brečko, Karmen Cunder, Drago Klodnik,
Miha Pavšek, Tatjana Resnik Planinc, Maja Topole, Ana Vovk Korže

Upravnik Damir Josipovič

Prelom SYNCOMP

Tiskar Collegium Graphicum

Izhajanje Četrletno Quarterly

Finančna podpora Ministrstvo za
šolstvo in šport Ministry of
Education and Sports

Cena 510,00 SIT 4,00 USD

Žiro račun APP Nova Ljubljanska banka
50100-678-44109 50100-620-133 7383-20885/0

GEOGRAPHIC HORIZON

Professional Review for Popularization of Geography

Publisher Association of the Geographical
Societies of Slovenia

Address Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenia

Chief, Responsible and Technical Editor

Editorial Board

Administrator

Typesetting

Printer

Frequency

Financial Support

Price

Bank Account

STROKOVNI ČLANKI

3

PROFESSIONAL ARTICLES

Jurij Senegačnik
Nekatere družbenogeografske posebnosti Haitija 3 Some human geographical peculiarities of Haiti

Simon Kušar
Neurejena odlagališča odpadkov na Ljubljanskem polju 12 Illegal dumps in the Ljubljansko polje area

Urša Šolc s sodelavci
Stanje okolja v mestni občini Ljubljana 18 Quality of environment in the City Municipality of Ljubljana

Tatjana Resnik Planinc
Možnosti vključevanja evropske 25 The possibilities of implementation of European
dimenzije v pouk geografije dimension into geography teaching

DOGODKI, OCENE, DRUŠTVA

28

EVENTS, REVIEWS, SOCIETIES

Vsak avtor je v celoti odgovoren za prispevek.

Each author is fully responsible for the task.

III B21/2001-2

NASLOVNICA**FRONT PAGE**

Vrež na glavni tržni ulici v mestecu Fort Liberté (foto: Jurij
Senegačnik).

The crowd on the main market street in the small town of Fort
Liberté (photo: Jurij Senegačnik).

NEKATERE DRUŽBENOGEOGRAFSKE POSEBNOSTI HAITIJA

Jurij Senegačnik

UDK: 911.3(729.4)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Nekatero družbenogeografske posebnosti Haitija

Članek prikazuje nekatere družbenogeografske posebnosti Haitija. Poseben poudarek je na revščini ter rasni, jezikovni in verski sestavi prebivalstva. V uvodu na kratko prikazuje tudi haitijsko zgodovino.

Ključne besede

regionalna geografija, Latinska Amerika, Srednja Amerika, Haiti

ABSTRACT

Some human geographical peculiarities of Haiti

Some of human geographical features of Haiti are presented. A special emphasis is laid on poverty, racial, linguistic and religious structure of the population. Also a short history of Haiti is briefly presented.

KEY WORDS

regional geography, Latin America, Central America, Haiti

AVTOR

Jurij Senegačnik

Naziv: prof. geografije in univ. dipl. etnolog
Naslov: Karlovska 15, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon: +386 (0)1 426 40 09
E-pošta: jure@modrijan.si

Uvod. Haiti je otoška država. Zavzema zahodno tretjino karibskega otoka Hispaniola, ki si ga deli s sosednjo Dominikansko republiko. V primerjavi s svojo neprimerno razvitejšo sosedo je Haiti povsem »drug svet«. Čeprav gre za dela istega otoka, je v družbenem pogledu razlika med državama vsaj takšna, kot če bi primerjali Mehiko in ZDA. Odnosi med njima so bili pogosto sovražni, državna meja pa je bila še pred nekaj leti zaprta. Haiti je najrevnejša država na zahodni polobli in ena najrevnejših na svetu, zato jo vzhodni sosedje gledajo zviška.

Kratek zgodovinski pregled. Leta 1492 se je na Hispanioli izkrcal Krištof Kolumb in na severni obali zdajšnjega Haitija ustanovil špansko naselbino La Navidad. Pozneje so se Španci naseljevali na vzhodni polovici otoka. Okoli 300.000 prvotnih indijanskih naseljenecov Aravakov (Taino) je zaradi iztrebljanja in epidemij kmalu izumrlo, večina že okrog leta 1520. Na zahodnem delu otoka so sprva zavlado francoski pirati, leta 1697 pa je Španija njegovo zahodno tretjino tudi uradno prepustila Franciji. Francozi so uvedli cvetoč plantažni sistem, ki je temeljil na uvoženi suženjski delovni sili iz zahodne Afrike. Ob koncu 18. stoletja je bil Saint-Domingue (kolonialno ime za zdajšnji Haiti) najbogatejša francoska kolonija. V njem je živelo 450.000 sužnjev, 25.000 svobodnih mulatov in 30.000 Francozov. Pod vplivom francoske revolucije je leta 1791 prišlo do vstaje haitijskih sužnjev, ki so kmalu prevzeli oblast. Uspešna izvedba revolucije je osupnila celo francoske jakobince. Haitijske neodvisnosti tudi vojaška intervencija iz Evrope ni mogla več preprečiti. Leta 1804 je bivši suženj Jean-Jacques Dessalines na Haitiju razglasil prvo črnsko republiko na svetu.

Nadaljnji razvoj nazorno kaže, kako odprava suženjstva in osvoboditev izpod kolonialnih gospodarjev sami po sebi še ne prineseta lepše prihodnosti. Večino plantažne infrastrukture in strokovnega kadra so med revolucijo uničili. Obdobje političnih kriz z izbruhi nasilja se od takrat dalje nadaljuje vse do današnjih dni. Dessalinesa so ubili že po dveh letih. Notranja trenja in državljanska vojna so Haiti razdelila na

Slika 1: Haiti je država tropskega pasu. O tem pričajo tudi mangrovske obale na severovzhodu države (foto: Jurij Senegačnik).

dva dela. Jean-Pierre Boyer ju je uspel ponovno združiti in leta 1822 je državi za 22 let priključil še vzhodni del Hispaniole. Ta je po uspešnem uporju proti haitijski nadvladi leta 1844 razglasil neodvisnost kot republika Santo Domingo (zdajšnja Dominikanska republika). Po Boyerjevi smrti se je zvrstila vrsta državljanskih vojn in spopadov za oblast med črnskimi in mulatskimi voditelji. Leta 1915 so Haiti zaradi zaščite svojih interesov in vzpostavitve reda okupirale Združene države Amerike. Obdobje okupacije je trajalo do leta 1934. Haiti je ostal politično nestabilen tudi v naslednjih desetletjih.

Leta 1957 je prišel na oblast črnski zdravnik François Duvalier (poznani pod vzdevkom »Papa Doc«), ki je kmalu uvedel skorumpirano in brutalno diktaturo. Za teroriziranje nasprotnikov je organiziral zloglasne paravojaške enote *tontons macoutes*, ki so mimo zakona delovale pod njegovim osebnim nadzorom. Vanje je vključil tudi številne vudujske svečeničke. Pobiti je dal številne politične nasprotnike,

še več pa jih je pobegnilo v tujino. Po njegovi smrti leta 1971 ga je nasledil takrat 19-letni sin Jean Claude Duvalier (»Baby Doc«), ki je nadaljeval očetovo diktaturo, a je moral leta 1986 zaradi splošnega upora zapustiti državo.

Sledilo je obdobje vojaških udarov in hunt, dokler ni na predsedniških volitvah leta 1990 zmagal karizmatični črnski duhovnik, glasnik teologije osvoboditve in »odvetnik ubogih« Jean-Bertrand Aristide. Njegova zmaga je državo navdala z upanjem na boljše čase, vendar ga je že po manj kot letu dni odstranila vojaška hunta. Aristide se je umaknil v ZDA. Zaradi nasilja nad njegovimi privrženci je OZN uvedla popolno gospodarsko blokado države. ZDA so hunti zagrozile z vojaško invazijo, zato je hunta pristala na vrnitev Aristida na oblast. Septembra 1994 so v državo začasno prišle mednarodne sile (20.000 v glavnem ameriških vojakov), ki naj bi nadzirale prehod iz diktature v demokracijo. Po volitvah leta 1995 je Aristida nasledil René Préval, člo-

Slika 2: Prodaja živil sredi kupov odpadkov je eden od najbolj šokantnih pokazateljev pomanjkanja najosnovnejše higijene in odraz velike zaostalosti (foto: Jurij Senegačnik).

vek iz njegove stranke, ki je bil leto pozneje zaradi novega vala političnega nasilja in umorov prisiljen zaprositi za podaljšanje bivanja mirovnih sil. Spomladi leta 2000 je Aristidova stranka Lavalas ponovno zmagala na volitvah, Aristide pa je bil jeseni znova izvoljen za predsednika. Zaradi prepočasnega uvajanja demokratičnih standardov je demokratični svet Haitiju ponovno zagrozil s sankcijami (4, 5, 6).

Na haitijsko dogajanje vplivajo tudi oblasti iz sosednje Dominikanske republike. Zaradi varovanja lastnih interesov na Haitiju rajši vidijo na oblasti bolj »predvidljive« diktatorje in vojaške hunte, ki po njihovem »zagotavljajo red«. Dominikanski mediji tako Haiti pogosto slikajo kot državo, ki je nezrela za demokracijo in zato potrebna »trde roke«, brez nje pa se lahko haitijski problemi skupaj z morebitnimi begunci selijo tudi v njihovo državo. Ocenjuje se, da vsak šesti Haitijec živi v tujini.

Zaostalost in revščina. Haiti ima že več kot 7 milijonov prebivalcev. Oglejmo si nekaj

najpomembnejših kazalcev njegove zaostalosti in revščine (podatki veljajo za leto 1996). BDP na prebivalca je le 389 USD, kar ga uvršča v krog najrevnejših držav sveta. Rodnost (33,5%) in smrtnost (15,5%) sta visoki, zato je naravni prirastek zmeren (18,0%), smrtnost dojenčkov pa med največjimi na svetu (105,1%). Povprečna življenjska doba je po nekaterih podatkih krajša od 50 let. Haiti je v Latinski Ameriki žalostni rekorder po deležu okuženih z virusom HIV oziroma obolelih za AIDS-om. Samo dobra tretjina prebivalstva ima dostop do zdrave pitne vode. Po uradnih podatkih je bilo leta 1995 kar 51,2% nepismenih, po nekaterih drugih ocenah pa še bistveno več. Čeprav je šolanje po zakonu obvezno in brezplačno, obiskuje osnovno šolo le polovica otrok.

Povprečna gostota poseljenosti je 252 ljudi na km², kar Haiti uvršča med najgosteje naseljene latinskoameriške države. Pri tem moramo upoštevati, da je na območjih, primernih za kmetijstvo, gostota tudi do petkrat večja od pov-

prečja, ali drugače povedano, za Haiti je značilna velika prenaseljenost, saj je država s 75 % hribovitega površja med najbolj hribovitimi karibskimi državami. To lastnost poudarja tudi njeno ime, saj beseda *ayiti* v jeziku prvotnih indijanskih prebivalcev pomeni »hribovita dežela« (2, 5, 6).

Najhitrejša rast prebivalstva je na metropolitanskem območju prestolnice Port-au-Prince, ki ima več kot milijon in pol prebivalcev. Tu živita skoraj dve tretjini celotnega urbanega prebivalstva. V samem glavnem mestu živi okoli milijon prebivalcev, ostali pa v satelitskih suburbanih naseljih Carrefour (okoli 300.000) in Delmas (okoli 250.000). Drugo največje mesto v državi Cap-Haïtien ima le nekaj čez 100.000 prebivalcev. Haiti je torej izrazito podeželska država, s čimer se precej razlikuje od večine drugih latinskoameriških držav. Kar 70 % prebivalstva živi od kmetijstva. Med 75 in 90 % ljudi živi v revščini, samo 15 % delovne sile pa ima redno zaposlitev. 44 % narodnega dohodka ustva-

rijo kmetijske dejavnosti, le 12 % industrijske in 44 % storitvene. Kar tri četrtine proračunskih sredstev predstavlja tuja pomoč, saj je velik del dejavnosti v sferi sive ali črne ekonomije. Razlike med premožno elito ter ostalim prebivalstvom so zelo velike; vsega šest rodbin obvladuje skoraj polovico BDP v državi (3, 6).

Na revščino vplivajo tudi naravne katastrofe in okoljski problemi. Prebivalci so gozdove že skoraj povsem izsekali, zato je eden od velikih problemov erozija prsti. Država je tudi na poti karibskih hurikanov, ki so jo močneje prizadeli v letih 1963, 1980, 1988, 1994 in 1998.

Rasna sestava in socialna razslojenost prebivalstva. Prebivalstvo Haitija se deli predvsem na osnovi rasne pripadnosti. Kar 95 % je črncev, preostalih 5 % so mulati in drugi. Belcev naj bi bilo manj kot odstotek. Kot edina narodna manjšina se omenjajo Arabci – potomci sirske, libanonske in palestinske trgovce. Haiti je torej najbolj »afriška« država ameriške celine. Velika večina prebivalstva francoščine

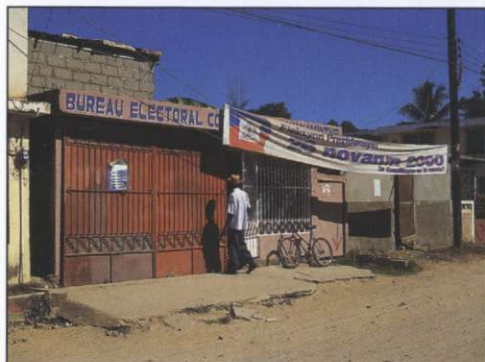

Slika 3: Sanitarije, vodovod in kanalizacija so na haitijskem podeželju povsem neznan pojmi, zato vaščanke perilo perejo v bližnji rečici (foto: Jurij Senegačnik).

ne obvlada in je vezana predvsem na afriško kulturno izročilo. Rasna sestava se tesno odraža tudi v socialni sestavi, saj mulati predstavljajo več kot polovico državne elite. Znamenja pripadnosti haitijski eliti so svetlejša polt, bolj ravni lasje, tekoče obvladovanje francoščine ter negovanje frankofonskih navad in kulture. Srednji sloj se je na Haitiju pojavil šele v času ameriške okupacije. Za njegove pripadnike so značilni pismenost, obvladovanje francoščine in poklici, pri katerih ni potrebno ročno delo. Možnosti za vzpon v višji sloj vidijo predvsem prek bivanja v urbanem okolju in izobraževanja. Prav znotraj srednjega sloja so kulturna trenja med francosko in afriško kulturno tradicijo največja.

Glavnina prebivalstva Haitija pripada nižjemu sloju. Skoraj tri četrtine haitijskega prebivalstva so revni podeželani oziroma kmetje, če jih lahko tako sploh imenujemo. V nasprotju z drugimi latinskoameriškimi državami sicer niso brez zemlje, vendar to glede kmetijske pridelave in življenjskega standarda očitno ne pomeni prav dosti. Zemljo so dobili v last že po revoluciji, vendar se je posest zaradi enakopravne delitve med moške in ženske potomce močno razdrobila. Razpoložljiva zemljišča so slabo obdelana ali neobdelana. Videz haitijskega podeželja zelo spominja na revne države podsaharske Afrike. V vasicah lahko srečamo le črnsko prebivalstvo (mulati živijo v mestih), namakalnih naprav in kmetijske mehanizacije ni, kmetijska pridelava je skoraj izključno samoskrbna, prometna infrastruktura nezadostna, naselja in bivališča pa tudi po obliki in gradbenem materialu močno spominjajo na Afriko (5, 7).

Jezikova sestava. Omenili smo že, da je socialna sestava močno povezana z jezikovno. Dokaj razširjeno je prepričanje, da se na Haitiju govori francosko, tako kot v večini latinskoameriških držav špansko ali v Braziliji portugalsko. Dejansko je stanje bistveno drugačno. Tu se govorita dva jezika – kreolski in francoski, pri čemer je pomembno, da 90% prebivalstva govori le kreolščino, ki velja za občevelni jezik celotnega prebivalstva. Samo desetina ljudi govori tudi francoščino, le 5% pa jih tekoče obvlada oba jezika. Kreolščino

Slika 4: Francoske javne napise čedalje bolj izpodrivajo napisi v kreolščini (foto: Jurij Senegačnik).

sicer govorijo vsi prebivalci, vendar je dolgo veljala za nekakšen »nejezik«, jezik brez pravil. Zato se dolgo ni mogla uveljaviti kot jezik izobraževanja.

Ob jezikovnem vprašanju na Haitiju moramo razjasniti nekaj osnovnih pojmov. **Lingua franca** je jezik, ki ga za medsebojno sporazumevanje uporabljajo ljudje, ki ne znajo jezika drug drugega. V svetovni diplomaciji imata takšno vlogo npr. angleščina in francoščina, v bivših kolonijah jeziki nekdanjih kolonialnih gospodarjev, v vzhodni Afriki tudi svahili. Poenostavljena oblika jezika ene (običajno dominantne) skupine, ki ga za medsebojno komuniciranje (kot *lingua franca*) začno uporabljati tudi pripadniki druge (običajno podrejene) skupine (npr. sužnjev) so **pidgini**. Za razumevanje nastanka pidginov je potrebno poseči v preteklost, ko so se evropski kolonialni osvajalci ali trgovci srečevali z domorodci in so se z njimi nekako morali sporazumeti. Ob takšnih priložnostih so nastale poenostavljene oblike jezikov (včasih so obsegale le nekaj sto besed z zelo poenostavljeno slovnico). Večina pidginov temelji na jezikih evropskih kolonialnih sil – angleščini, francoščini, portugalsčini, španščini in nizozemščini. Najbolj znan med njimi je verjetno melanezijski angleški pidgin. Iz pidgina se sčasoma lahko razvije **kreolščina**. To se zgodi tedaj, če pripadniki druge skupine nek pidgin vzamejo za svoj domač jezik. Če je pidgin predvsem drugi oziroma pomožni jezik, je

kreolščina tisti jezik, ki se ga otroci naučijo kot svojega prvega, v Sloveniji bi rekli materni jezik.

Na kreolske jezike naletimo predvsem na območjih evropskega kolonialnega osvajanja, kjer so nekoč delali sužnji ali najemniška delovna sila: na otočjih Tihega in Indijskega oceana in seveda na Karibskih otokih. Spominjajo na slabo naučene evropske jezike. Točne meje med pidgini in kreolščinami je težko potegniti. Danes govorijo na svetu več deset različnih pidginov in kreolščin, med katerimi pa ima največ govorcev prav kreolščina na Haitiju, ki jo imenujejo tudi haitščina. Na območju Amerike so sicer tudi druge francoske kreolščine (Martinik, Trinidad in Tobago, Francoska Gvajana, Louisiana), vendar zaradi množičnosti uporabe pod pojmom kreolščina običajno mislimo prav na haitijsko kreolščino, še posebej, če ni izrecno poudarjeno, na katero geografsko območje se nanaša.

Izvor haitijske kreolščine še danes ni povsem pojasnjen. Okrog 90 % besed ima izvor v francoščini (ostale izvirajo večinoma iz zahodne Afri-

ke, nekaj je tudi španskih), vendar se slovnicno močno razlikuje od francoske. Tujec, ki sicer govori francosko, haitščine ne more razumeti. Ne gre za neko popačeno francoščino, ampak za dejansko povsem nov jezik, ki uporablja tudi druge črke. Na Haitiju se uporablja več jezikovnih različic, ki so pogojene z regionalno ali razredno pripadnostjo. Tista, ki jo govorijo v Port-au-Princeu, je v osemdesetih letih postala uradni jezik.

Prvi poskus kreolskega besedila se je pojavil leta 1925, prvi kreolski časopis pa so natisnili leta 1943. Ustava iz leta 1957 je dopustila rabo kreolščine tudi v določenih javnih službah, leta 1979 je z vladnim dekretom prodrla v šole, povsem enakopraven položaj pa je dobila šele z ustavo leta 1987. Največ nasprotovanj je bilo deležno njeno uvajanje v šole. Dvojezična družbena elita je namreč v tem videla nevarnost izgube privilegijev. Njena javna raba se je skokovito razširila predvsem v sedemdesetih in osemdesetih letih. Celotna družbena elita, ki je prej komunicirala le v francoščini, je začela zlasti ob elitnih

Slika 5: Za turiste prirejeni vudujski obredi so ena najbolj znanih haitijskih atrakcij in ena redkih stvari na skromnem seznamu tamkajšnje turistične ponudbe (foto: Jurij Senegačnik).

priložnostih s francoščine preskakovati na kreolščino, celo znotraj istega stavka. Danes se javni napisi v francoščini prepletajo s kreolskimi, vendar kljub povedanemu na leto v kreolščini še vedno izide več kot desetkrat manj knjižnih naslovov kot v francoščini.

Zaradi poglobljanja gospodarskih vezi z ZDA, pošiljanja otrok elitnih staršev na študij v ZDA in ameriških vlaganj na Haitiju je na pomenu močno pridobila angleščina. V kreolščino so začele prodirati angleške besede in številni enojezični Haitijci se raje odločajo za učenje angleščine kot francoščine. Učenje tega jezika namreč ni povezano s sociološkimi ali psihološkimi zadržki, kar velja za francoščino (1, 2, 3).

Verska sestava. Čeprav haitijska ustava dopušča svobodno izbiro vere, ima rimskokatoliška veroizpoved, ki ji pripada 80 % prebivalstva, status nekakšnega »uradnega« verstva. Ostali prebivalci so večinoma protestanti. Ena najbolj znanih posebnosti Haitija je kult *vudu*, ki ga vsaj v določenih vidikih izvaja večina prebivalstva (različni viri navajajo deleže med 50 in 90 %).

Vudu je skupna oznaka za religiozne kulte afroameriškega prebivalstva na Karibskih otokih, v Braziliji in ponekod na jugu ZDA. Haitijci je pridal zlovešč sloves čarovništva, zombijev in podobnega. Novejši viri takšne predstave označujejo za pretirane, saj naj bi bil vudu v osnovi domači kult družinskih duhov. Pripadniki vuduja se nimajo za pripadnike določene verske ločine, ampak se običajno izrekajo za katoličane. Smatrajo, da pri vuduju le »služijo duhovom«, vendar tega nimajo za nekaj, kar bi bilo v izrecnem nasprotju s katolicizmom. Seveda pa krščanske cerkve v vuduju vidijo prazno vraževerje, če ne kaj hujšega.

Opisi vuduja se v različnih virih razlikujejo, vendar se ujemajo v nekaterih stalnicah. Pri vuduju naj bi šlo za nekakšno mešanico afriških verskih in čarovniških prvin, ki so jih prinesli sužnji iz zahodne Afrike, s prvinami katoliškega obredja, ki izvirajo iz obdobja francoskega kolonializma. Beseda vudu izhaja iz izraza *vudun*, ki v jeziku plemena Fon iz Benina pomeni bog oziroma duh. Za vudujsko obredje so značilni pesmi, bobnanje, ples, priprava hra-

Slika 6: Šolske uniforme sredi dokaj kaotične okolice dajejo prijeten vtis urejenosti, vendar je obisk šole privilegij le nekaterih otrok (foto: Jurij Senegačnik).

ne in obredno žrtvovanje živali. Čeprav pripadniki vuduja verjamejo v enega boga oziroma vrhovno bitje *Bondye*, naj bi se bistvo vuduja vrtelo okoli številnih družinskih duhov, ki se imenujejo *loa*. Posameznik te duhove podeduje po očetovi ali materini strani. *Loa* svoje varovanje varujejo pred nesrečo, v zameno pa jim morajo ti pri občasnih obredih darovati hrano, pijačo in druga darila. *Loa* ene družine nimajo nobenega vpliva na druge družine – ne morejo jim niti koristiti, niti škodovati. Vudu pozna moške svečenike, ki se imenujejo *houngan*, in svečenice, znane kot *mambo*. Pripadniki vuduja verjamejo, da so duhovi *loa* njihovi pomočniki, zaščitniki in vodniki v vsakodnevnem življenju. Članom neke družine se pokažejo v sanjah, ali še bolj dramatično v času obredij. Tedaj se lahko *loa* začasno polasti telesa posameznika, ki pade v trans, skozi njegova usta pa lahko

Slika 7: Prometna infrastruktura je zelo slabo razvita. Železnic ni, ceste so večinoma slabe, vozila pa zastarela; velika gneča na njihovih strehah je povsem običajen pojav (foto: Jurij Senegačnik).

okolici razlaga vzroke bolezni ali nesreče. Pri skoraj vsakem obredju žrtvujejo živali, največkrat piščance ali koze. Loa so namreč utrjeni in žrtvovana živalska življenja jih razveselijo in pomladijo.

Številni Haitijci verjamejo v dve skupini loa. Prvo predstavljajo večinoma »prijazni« družinski duhovi, imenovani *rada*, drugo pa »jezni,

Slika 8: Prebivalstvo se s pitno vodo oskrbuje iz vaškega vodnjaka (foto: Jurij Senegačnik).

hudobni in nevarni« duhovi, imenovani *petro*. Sicer redka obredja, povezana z drugo skupino, so znana po zelo nevarnih stvareh, črni magiji in podobnem. Različne zgodbe o vuduju so izrabile tudi hollywoodske grozljivke o zombijih, ki jih sicer pri vuduju poznajo, a ne v hollywoodski obliki.

Ena od najpomembnejših družbenih posledic vuduja naj bi bil fatalizem, po katerem usodo posameznika določajo loa in ne posameznik sam. Če hoče človek karkoli (od osebnega zdravja do družbenega sistema) spreminjati, mora za to vprašati loa. Sploh pa je stvari težko spreminjati, saj so jih loa tako in tako že določili. Takšno gledanje na svet zavira individualno stimulacijo in odgovornost, tiranom omogoča mirno vladanje, lahko pa pripelje tudi do revolucij, saj naj bi bila to volja loa. Ob takšnem razmišljanja nam počasnost družbenih sprememb na Haitiju postane bolj razumljiva. Zato nekateri prav v vuduju vidijo glavnega krivca za tamkajšnjo zaostalost in revščino (2, 3, 7).

Slika 9: Haitijsko podeželje tudi po gradbenem materialu in obliki hiš močno spominja na Afriko (foto: Jurij Senegačnik).

Francoski lastniki sužnjev so vudu sicer prepovedovali, vendar je preživel na skrivaj. V petdesetih letih prejšnjega stoletja je katoliška Cerkev začela spreminjati strategijo in z vudujem vzpostavljati nekakšno sobivanje. V katoliško bogoslužje so celo vključili določene ljudske prvine, na primer bobnanje, ki jih uporabljajo tudi pri vuduju. Protestanti pa so ostali trdi nasprotniki vuduja in ga vseskozi označujejo kot hudičevo delo. Nekateri med njimi vso haitijsko bedo razumejo kot božjo kazen za prakticiranje vuduja (2, 7).

4. Infoplease.com 2000 Learning Network. Medmrežje: <http://www.infoplease.com/ipa/A0107612.html>. 14. 1. 2001.
5. Microsoft Encarta Online Encyclopedia 2000. Medmrežje: <http://encarta.msn.com>. 14. 1. 2001.
6. Natek, K., Natek, M. 1999: Države sveta 2000. Mladinska knjiga. Ljubljana.
7. The Library of Congress in Washington DC. Medmrežje: <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/httoc.html#ht0012>. 14. 1. 2001.

1. Atlas jezikov: Izvor in razvoj jezikov. DZS. Ljubljana, 1999.
2. Bob Corbett's Home Page. Medmrežje: <http://www.webster.edu/%7Ecorbetre/haiti/haiti.html>. 14. 1. 2001.
3. Encyclopaedia Britannica, Inc. 1999–2000. Medmrežje: <http://www.britannica.com>. 14. 1. 2001.

NEUREJENA ODLAGALIŠČA ODPAVKOV NA LJUBLJANSKEM POLJU

Simon Kušar

UDK: 91:628.4(497.4 Lj.polje)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Neurejena odlagališča odpadkov na Ljubljanskem polju

Na Ljubljanskem polju je po podatkih iz katastra neurejenih odlagališč odpadkov iz marca leta 2000 359 odlagališč. Odlagališča so nastala na podlagi treh glavnih lokacijskih dejavnikov (dostopnosti, bližine naselij, skritosti), neurejenega ravnanja z odpadki in slabe okoljske ozaveščenosti. Na večjem delu Ljubljanskega polja je odlaganje prepovedano. Kljub temu sta se število odlagališč in količina odpadkov v primerjavi z letom 1996 močno povečala. To pa pomeni vedno večje tveganje za onesnaženje regionalno pomembnih količin podtalnice na Ljubljanskem polju.

KLJUČNE BESEDE

varstvo okolja, odpadki, odlagališča odpadkov, Ljubljansko polje, Slovenija

ABSTRACT

Illegal dumps in the Ljubljansko polje area

There are 359 illegal dumps in the Ljubljansko Polje area. The data is taken from the cadaster of illegal dumps and refers to March 2000. These dumps emerged owing to the main location conditions (transport accessibility, proximity of settlements, hidden location), improper organisation of waste collection and poor environmental awareness. There is a ban on waste dumping in the major part of the Ljubljansko Polje. In spite of this, the number of dumps and the amount of wastes heavily increased in comparison with the year 1996. These dumps represent a constant threat of groundwater pollution in the Ljubljansko Polje.

KEY WORDS

environmental protection, waste, waste dumps, Ljubljansko polje, Slovenia

AVTOR

Simon Kušar

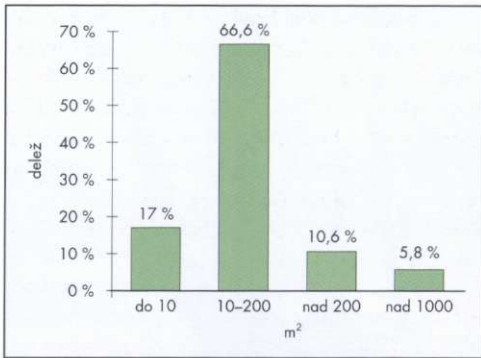
Naziv: univerzitetni diplomirani geograf, asistent
Naslov: Vegova 13, 1251 Moravče, Slovenija
Telefon: +386 (0)1 723 12 81
E-pošta: simon.kusar@siol.net

Gozdovi ob reki Savi na Ljubljanskem polju so za prebivalce Ljubljane priljubljeno rekreacijsko območje. Na aluvialni ravnici reke Save je mogoče igrati tenis, kolesariti, jahati, teči ali se sprehajati. Veliko je tudi vrtičkov s pripadajočimi objekti. Že z nestrokovnim in nekritičnim pogledom naokrog pa se podoba idilične narave razblini. Med elementi v pokrajini, ki zmanjšujejo njeno doživljajsko zmožnost, vizualno še posebno izstopajo številna neurejena (divja, nelegalna) odlagališča odpadkov.

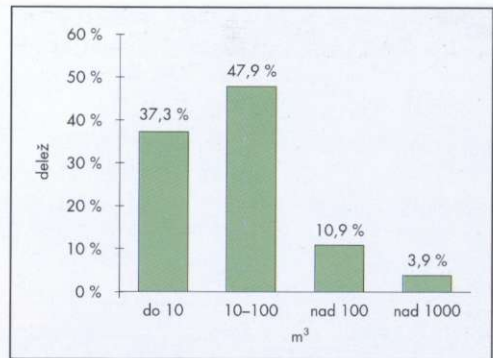
Neurejena odlagališča negativno vplivajo na vrsto pokrajinskih elementov in dejavnosti. Eden njihovih glavnih možnih negativnih vplivov je onesnaženje podzemnih voda (8). Podtalnica na Ljubljanskem polju je glavni vir oskrbe Ljubljane s pitno vodo. V črpališčih na območju Ljubljanskega polja je načrpano povprečno 60 milijonov m³ vode letno, kar predstavlja 90 % potrebnih količin pitne vode za oskrbo Ljubljane (1). Za učinkovitejšo zaščito pred površinskim onesnaževanjem bi bilo potrebno neurejena odlagališča sanirati (1), zato je bil v ospredje preučevanja neurejenih odlagališč postavljen njihov vpliv na podtalnico.

V marcu leta 2000 je bil za potrebe izdelave diplomske naloge z naslovom Geografske značilnosti odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju za vsako odlagališče odpadkov na Ljubljanskem polju izpolnjen popisni list. Na njem so identifikacijski podatki, podatki o legi in lastnostih odlagališča. Sestavljen je bil posebej za to priložnost in je prilagojen razmeram na Ljubljanskem polju. Zbirka popisnih listov z zbranimi podatki in lokacijami neurejenih odlagališč na temeljnem topografskem načrtu merila 1 : 5000 predstavlja kataster neurejenih odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju (4).

Podatki o neurejenih odlagališčih, večjih od 1 m³, z odpadki v trdnem agregatnem stanju so bili pridobljeni z natančnim, sistematičnim terenskim pregledom Ljubljanskega polja. Kartirana so bila vsa vidna neurejena odlagališča odpadkov izven urbanih območij. Na osnovi dosedanjih izkušenj raziskovalcev so bila s posebno pozornostjo pregledana najbolj izpostavljena mesta za odlaganje. Zanja je značilno, da na prvi pogled niso vidna. Med tak-

Slika 1: Delež odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju glede na površino odlagališč marca 2000 (4).

Slika 2: Delež odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju glede na količino odpadkov marca 2000 (4).

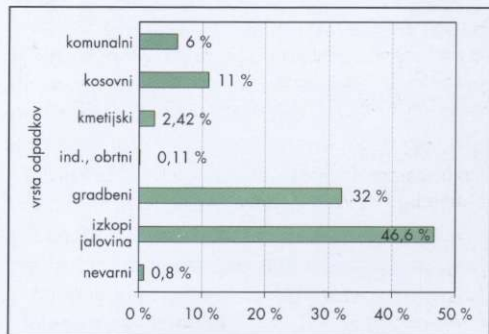
šna mesta sodijo vsi reliefni pregibi, kot so ježe teras, gramoznice in rečni bregovi. Natančno so bile pregledane zaraščene površine ter robovi dovoznih poti na aluvialni ravnici Save in Ljubljanice. Popis je bil bolj uspešno opravljen na kmetijskih površinah in na aluvialni ravnici Ljubljanice, kjer so bila zajeta skoraj vsa odlagališča odpadkov. V gozdovih na aluvialni ravnici Save je natančnost popisa ocenjena na 90–95 % (4).

Na območju Ljubljanskega polja je bilo z opisano metodologijo evidentiranih 359 neurejenih odlagališč odpadkov. Odpadki so prekrivali 163.400 m² oziroma 16,34 ha. Zasetene površine obsegajo približno 0,3 % površine Ljubljanskega polja brez urbanih površin. Ocenjeno je, da je na njih okoli 84.000 m³ materiala. Na kvadratnem kilometru Ljubljanskega polja je v povprečju 7 odlagališč odpadkov. Posamezna območja z njihovo gostoto močno izstopajo. Zlasti v redkem gozdu ob reki Savi je število odlagališč zelo veliko. Nekatera območja so močno degradirana, saj se kupi z odpadki pojavljajo eden zraven drugega. Najmanj odlagališč je na kmetijskih površinah. Na aluvialni ravnici reke Ljubljanice je število odlagališč manjše kot ob Savi, vendar so kar precej pogosta (4).

Odlagališča odpadkov na Ljubljanskem polju v povprečju merijo 455 m². Največ odlagališč (66,6 %) je v velikostnem razredu od 10 do 200 m², vendar k visoki povprečni povr-

šini največ prispeva 5,8 % odlagališč s površino nad 1000 m². Podobno stanje je pri količinski sestavi odlagališč. Večina je manjših od 100 m³, a je na 14 odlagališčih (3,9 % odlagališč) z več kot 1000 m³ odpadkov odloženo 79,9 % materiala. Za Ljubljansko polje je torej značilna dvojnost: veliko število manjših neurejenih odlagališč odpadkov ter manjše število zelo velikih odlagališč (4).

Neurejena odlagališča odpadkov na Ljubljanskem polju ne potrjujejo izsledkov dosedanjih raziskav. Po Sebeniku sta bili, po pilotnih raziskavah v Sloveniji, na kvadratnem kilometru ravnine evidentirani le 2 odlagališči (8). Za odlagališča na Ljubljanskem polju tudi ne velja trditev, da je 74 % odlagališč manjših od 10 m³. Odlagališč te velikosti je na Ljubljanskem polju samo 37,3 % (4).

Slika 3: Delež posameznih vrst odpadkov na odlagališčih Ljubljanskega polja marca 2000 (4).

Slika 4: Nevarni odpadki ob reki Savi na Ljubljanskem polju (foto: Simon Kušar).

Največji delež odloženih odpadkov predstavljajo izkopen material (46,6 %) in gradbeni odpadki (32 %), ki ne predstavljajo večjega tveganja za podtalnico. Deleži ostalih odpadkov niso tako visoki. Industrijski odpadki so bili evidentirani na dveh odlagališčih. Na Ljubljanskem polju je 683 m³ nevarnih odpadkov, oziroma 0,8 % vseh odpadkov. Delež je sicer nizek, vendar zanje velja podobno kot za industrijske odpadke, da predstavljajo večje tveganje za onesnaženje podtalnice. Na drugem vodovarstvenem območju, kjer je odlaganje odpadkov prepovedano, je 460 m³ nevarnih odpadkov. To predstavlja 67 % vseh nevarnih odpadkov, ki so odloženi na Ljubljanskem polju. Večina odlagališč nevarnih odpadkov je sestavljena iz opuščenih osebnih vozil, sodov z neznano vsebino (prazni kovinski sodi so bili uvrščeni med kosovne odpadke) in embalaže barv, lakov, motornih olj ali agrokemičnih pripravkov (4). Količina odloženih komunalnih odpadkov (4909 m³ ali 6 % odpadkov) preseneča, saj ima 96–98 % gospodinjstev

v Mestni občini Ljubljana urejen reden odvoz smeti (5).

Deležev posameznih vrst odpadkov v praksi ni enostavno določiti, saj se na 71,3 % odlagališč pojavlja dve ali več vrst. Odlagališče je v večini primerov nastalo z odložitvijo gradbenega materiala. To pa je pritegnilo odlaganje še drugih vrst odpadkov (kosovni, komunalni, nevarni). Glede na slednje ter glede na veliko količino neurejeno odloženih gradbenih odpadkov in odkopanega materiala je to izziv za ureditev nekaj urejenih odlagališč tovrstnega materiala. S tem bi bili odpadki odloženi po pravilih, hkrati pa bi bilo manj potencialnih mest za odlaganje ostalih vrst odpadkov (4).

Večina odlagališč odpadkov (38 %) je locirana na osrednjem delu terase. Na aluvialnih ravninah se nahaja slaba četrtnina odlagališč (22,8 %). Med njimi je večina največjih odlagališč odpadkov (4). Gre za nekakšna »pollegalna« mesta odlaganja, kjer prevladujejo odloženi gradbeni odpadki in izkopen material skupaj z večjimi količinami nevarnih in kosovnih odpad-

kov. Na aluvialnih ravninah je odloženih 41.535 m³ odpadkov (49,7%). S količino odpadkov izstopa prav območje ob reki Savi, saj so tam največja odlagališča (npr. pri Tomačevem in na Jarškemrodu).

Poseben problem predstavljajo neurejena odlagališča v gramoznicah, kjer je odstranjena zaščitna plast gramozna in onesnažene izcedne vode prej dosežejo podtalnico. V gramoznicah na ljubljanskem polju je 8% odlagališč (29 odlagališč), vendar so to večja odlagališča, na katerih je 18,4% vseh odpadkov. V času popisa je bilo opaženih več novih gramoznic, ki po zagotovitvi pristojnih nimajo koncesije za izkoriščanje proda (4). Odpirajo jih posamezniki, ki s kopanjem proda na svojih parcelah dobro zaslužijo. Teren kasneje sanirajo s pripeljanimi odpadki. Popisovalcem neurejenih odlagališč s tem onemogočajo natančno delo, ker je zelo težko ugotavljati natančno lokacijo, lastnosti in količine zasutih odpadkov.

Predhodno rabo zemljišč, kamor so odloženi odpadki, je težko natančno določiti. Kljub temu

je raziskava pokazala, da so odlagališča najpogostejša na zaraščajočih območjih, najmanj pa jih je na kmetijskih površinah (5%), ki so dobro pregledne. Najbolj priljubljena mesta za odlaganje so gozdni rob, gozd in grmišče ali drugače zaraščena površina (52% odlagališč). Največ materiala je odloženega na površinah v zaraščanju (74,13%), delno tudi zaradi tega, ker se največja odlagališča zaraščajo (4).

Eden izmed najpomembnejših lokacijskih dejavnikov za nastanek neurejenega odlagališča je dostop. Večina odlagališč (70%) je od najbližje ceste (kolovoza) oddaljena manj kot tri metre. To je poleg skritosti eden najpomembnejših razlogov za veliko število odlagališč v gozdovih na aluvialni ravnici reke Save, ki je preprejena s številnimi, predvsem makadamskimi, potmi (4). Med najbolj degradirana območja z odlagališči odpadkov se uvrščajo območja ob t. i. vstopih v gozdove na aluvialni ravnici reke Save.

Tretjina odlagališč (32,6%) je nastala v pasu do 150 metrov od stanovanjskih objek-

Slika 5: Prepovedano odlaganje odpadkov (foto: Simon Kušar).

Slika 6: Neurejeno odlagališče odpadkov na Ljubljanskem polju (foto: Simon Kušar).

tov, nekatera so v njihovi neposredni bližini in so iz njih vidna, tretjina odlagališč (30,9 %) pa je od njih oddaljena več kot kilometer.

S terenskim ogledom je bilo ugotovljeno, da prevladujejo še vedno aktivna neurejena odlagališča (67 %). Na aktivne lokacije se še dovaja odpadni material, zato se bodo količine odpadkov povečale. Skoraj polovica neaktivnih odlagališč (47,9 %) se nahaja na površinah v zaraščanju (4).

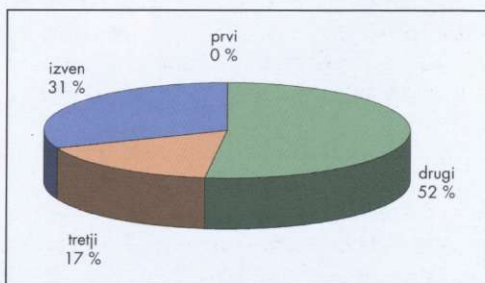
Pristojne službe skušajo z opozarjanjem obveščati prebivalce, da je neurejeno odlaganje odpadkov prepovedano in skrajno škodljivo za podtalnico. Table, ki prepovedujejo odlaganje, so postavljene na najbolj kritičnih mestih za odlaganje, to je pri gramoznicah in ob nekaterih površinah v zaraščanju. Tudi ob vstopu na območje drugega vodovarstvenega pasu črpališč podtalnice so table, ki prepovedujejo odlaganje. V praksi je ta ukrep neučinkovit. Ironično je, da so nekateri kupi odpadkov odloženi pod opozorilnimi tablami. Fizično sta zagrajeni dve

odlagališči, vendar se pred zaporo grmadijo novi kupi smeti (4).

Na območju drugega vodovarstvenega pasu črpališč podtalnice, ki zavzema večji del zahodnega dela Ljubljanskega polja, je bilo kljub prepovedi odlaganja odpadkov evidentiranih 187 neurejenih odlagališč (52 %). Nekatera so celo v neposredni bližini prvega vodovarstvenega pasu oziroma ob ograjenem črpališču (4).

Kataster odlagališč odpadkov za Ljubljansko polje že obstaja. S terenskim ogledom je bilo v septembru leta 1996 pregledano območje celotne Mestne občine Ljubljana. Metodologija popisa je bila enaka metodologiji popisa odlagališč odpadkov pri tej nalogi. Osnova je bil natančen terenski pregled celotnega območja, sistematično kartiranje in beleženje podatkov o vidnih odlagališčih. Meja za odlagališče je bil 1 m^3 odloženega materiala (7). Razlika v metodološkem pristopu je le v tem, da so kartirali nekatera odlagališča na urbanih površinah (tovarniška dvorišča, ipd.). Popis je bil opravljen v času vegetacijske dobe, zato je večjo natančnost popisovalcev onemogočala vegetacija, vendar naj bi bila spregledana le manjša odlagališča. Na območju Ljubljanskega polja so odkrili 181 odlagališč s skupno površino 39.558 m^2 . Na njih je bilo odloženo 22.216 m^3 materiala (7).

Pri popisu, opravljenem v marcu 2000, je bilo najdeno veliko število povsem novih odlagališč odpadkov. Tri četrtine (77 %) odlagališč, kartiranih marca leta 2000, je bilo evidentiranih prvič. Večje število lokacij odlagališč odpad-

Slika 7: Delež odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju marca 2000 glede na vodovarstveni pas (4).

kov iz septembra leta 1996 s popisom v marcu 2000 ni bilo potrjeno.

Junija leta 1999 so tudi študentje geografije v okviru terenskih vaj popisovali neurejena odlagališča odpadkov na drugem vodovarstvenem pasu črpališč. Odkrili so več odlagališč, kot jih je bilo popisanih leta 1996, vendar manj, kot jih je bilo evidentiranih ob popisu leta 2000 (6).

Predvidevamo, da je večina neurejenih odlagališč odpadkov razmeroma nov element v pokrajini. V zadnjih letih se je gospodarska aktivnost okrepila, investicije pravnih in fizičnih oseb v obnovo in novogradnje, dvig življenjske ravni prebivalstva in potrošništvo pa se odražajo v rasti količin odpadkov. Način ravnanja z odpadki se v tem času ni prilagodil sodobnim zahtevam, okoljska ozaveščenost meščanov, predvsem tistih na robu mesta, pa je nizka, zato je pričakovati, da se bosta število odlagališč in količina neurejeno odloženega odpadnega materiala še povečala (4). Čeprav so količinsko prevladujoči inertni odpadki, ki ne predstavljajo večjega tveganja za poslabšanje kakovosti podtalnice, pa njeno kakovost bolj ogrožajo manjša odlagališča z nevarnimi, kosovnimi, komunalnimi in kmetijskimi odpadki ter velika odlagališča s heterogeno sestavo.

Kakovost podtalnice je še razmeroma dobra, saj je ugotovljena onesnaženost s kemičnimi snovmi v dopustnih mejah (3). Kolikšen del tega onesnaženja prispevajo neurejena odlagališča in kolikšen del drugi viri onesnaževanja, ni mogoče empirično ugotoviti (2). Za ohranitev regionalne vloge podtalnice na Ljubljanskem polju, izboljšanje kakovosti pomembnega rekreacijskega območja in zdravstvenega varstva ljudi je potrebno neurejena odlagališča odpadkov sanirati. Popolna sanacija bo mogoča šele po vzpostavitvi sodobnega načina ravnanja z odpadki. V vmesnem obdobju razmere ne smejo biti prepuščene sedanjemu kaotičnemu stanju. Potrebna je takojšnja delna sanacija odlagališč v neposredni bližini črpališč ter odlagališč na aluvialni ravnici Save in Ljubljanice, ki s svojo sestavo predstavljajo veliko okoljsko tveganje. Hkrati naj se oblikujejo monodeponije gradbenega in izkopanega

materiala ter »ekološke točke«, kamor bo mogoče pripeljati odpadke različnih lastnosti in izvora (4). Katerakoli od teh začasnih ali trajnih rešitev bo učinkovita le ob dvigu okoljske ozaveščenosti, zato je veliko energije potrebno vložiti v izobraževanje meščanov. Neurejena odlagališča odpadkov ne smejo biti več »tabu« tema, ampak je potrebno o problematiki razpravljati in jo reševati.

1. Brečko, V. 1996: Podtalnica Ljubljanskega polja – najpomembnejši vodni vir za oskrbo Ljubljane. *Geografski vestnik*, 68.
2. Brečko Grubar, V., Kušar, S., Plut, D. 2000: Regionalna vloga in pokrajinska obremenjenost talne vode Ljubljanskega polja. *Ljubljana – geografija mesta. Ljubljansko geografsko društvo, Založba ZRC*.
3. Kakovost voda v Sloveniji. MOP – Hidrometeorološki zavod RS. Ljubljana, 1995.
4. Kušar, S. 2000: Geografske značilnosti odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju. *Diplomsko delo. Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani*.
5. Odvoz komunalnih odpadkov v Mestni občini Ljubljana. J. p. Snaga, Ljubljana – telefonski intervju (marec 2000).
6. Popis divjih odlagališč odpadkov na območju drugega vodovarstvenega pasu na Ljubljanskem polju. *Terensko delo študentov geografije (junij 1999)*.
7. Popis divjih odlagališč na področju mestne občine Ljubljana v letu 1996. *Medmrežje: <http://www.ljubljana.si/onesna/odlaglj.htm>. 24. 10. 2000.*
8. Šebenik, I. 1994: Pokrajinske značilnosti manjših neurejenih odlagališč odpadkov v Sloveniji. *Geographica Slovenica*, 26 I.

STANJE OKOLJA V MESTNI OBČINI LJUBLJANA

Urša Šolc, Olga Abram, Marko Arnuš,
Irena Baraga, Nina Brodnik,
Aleksandra Ceglar, Vesna Jerbič,
Petra Krsnik, Igor Kuzma, Jožica Merela,
Matej Ogrin, Martina Petek, Zala Strojín,
Tina Vidmar, Barbara Vovk, Maja Zdešar

UDK: 91:504(497.4 Ljubljana)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Stanje okolja v mestni občini Ljubljana

V članku so povzeti zaključki raziskovalne naloge, izdelane v okviru študijske usmeritve Varstvo geografskega okolja. Poglavitni cilj raziskovalne naloge je bila opredelitev stanja okolja na območju mestne občine Ljubljana na podlagi izbranih fizičnih dejavnikov okolja. Prvi del naloge predstavlja funkcijsko vrednotenje naravnogeografskih značilnosti z vidika stanja okolja, v drugem delu pa smo se posvetili zbiranju podatkov o pritiskih na okolje in stanju pokrajinskih elementov urbanega ekosistema.

KLJUČNE BESEDE

stanje okolja, mestna občina Ljubljana, obremenitev okolja

ABSTRACT

Quality of environment in the City Municipality of Ljubljana

The article is summarising the conclusions of the research which was made by a group of geography students. The main goal of our study was to define quality of environment in the urban area of Ljubljana. The first part represents functional evaluation of geographical features. In the second part we focused on collecting data about environmental pollution and the conditions of the main elements of urban ecosystem.

KEY WORDS

quality of environment, city municipality of Ljubljana, environment pollution

PRISPEVEK JE UREDILA

Urša Šolc

Naziv: absolventka geografije
Naslov: Klavčičeva 9, 1241 Kamnik, Slovenija
E-pošta: ursa_solc@hotmail.com

Ljubljana se kot največje in najpomembnejše urbano središče Slovenije srečuje z vedno večjimi pritiski na okolje, na drugi strani pa s težnjami po preobrazbi v naravi prijaznejše, sonaravno mesto z visoko kvaliteto bivalnega okolja, ki jo zahteva vse več njenih prebivalcev.

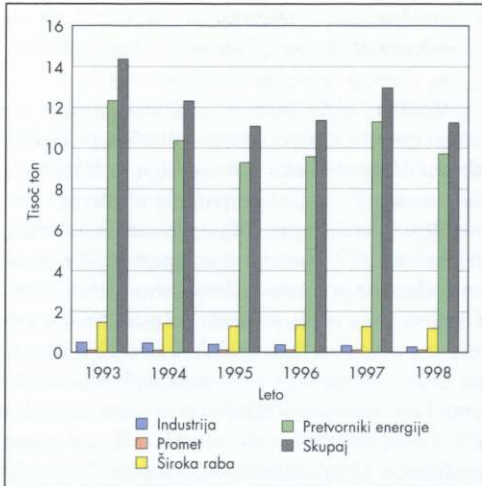
Raziskovalna naloga je zasnovana kot funkcijska regionalnogeografska študija. Območje mestne občine Ljubljana (v nadaljevanju MOL) je ovrednoteno s stališča stanja okolja, pri čemer smo se bolj posvetili naravnogeografskim značilnostim obravnavanega območja v njihovih odzivih na onesnaženje, ki izvira iz človekovih dejavnosti v tem prostoru.

Zrak. Mestno občino Ljubljana opredeljuje kotlinska lega, kar je predvsem z vidika kakovosti zraka izredno neugodno. Posledice tega so pogosto pojavljanje temperaturne inverzije, šibka prevetrenost in nastanek megle, kar vse prispeva k močnemu povečanju koncentracij polutantov v zraku. Največji onesnaževalci zraka v MOL so pretvorniki energije z emisijami žvepovega dioksida, ogljikovega dioksida in trdnih delcev ter promet s stalno naraščajočimi emisijami dušikovih oksidov in ogljikovega dioksida.

Naraščanje števila registriranih vozil in naraščanje števila motoriziranih dnevniških migrantov se odražata tako v večji porabi naftnih derivatov kot tudi v večjih emisijah škodljivih snovi v okolje. Manjše povprečne hitrosti in stoječ promet negativno vplivajo predvsem na emisije NO_x , pa tudi drugih polutantov (težke kovine).

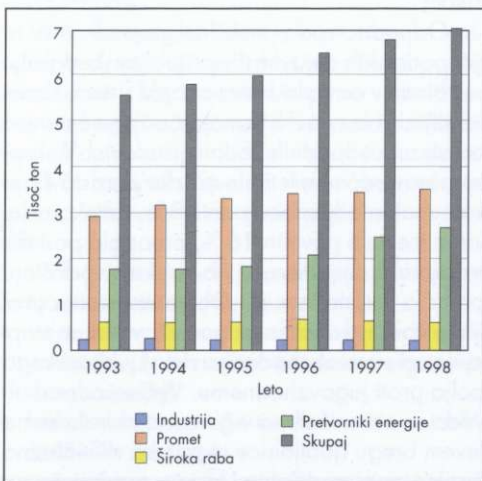
V MOL sta najpomembnejša pretvornika energije Termoelektrarna-Toplarna Ljubljana in Javno podjetje energetika Ljubljana. Emisije SO_2 se po letu 1990 znižujejo predvsem zaradi uporabe uvoženega indonezijskega premoga, ki ima znatno manjšo vsebnost žvepla (0,16% : 2,45%) in veliko večjo kurilno vrednost kot domači premog. Po drugi strani pa ta premog vsebuje več substanc, ki omogočajo tvorjenje NO_x , zato se njihove emisije povečujejo. Domači premog kurijo le še v toplejši polovici leta.

Onesnaženost ozračja z SO_2 in dimom v zadnjem desetletju upada, tako da ni več problematična. Emisije SO_2 so največje v zimskih mesecih oziroma v kurilnem obdobju.

Slika 1: Emisije SO₂ po posameznih sektorjih (3).

Drugače je s koncentracijami NO_x, pri katerih je opazen porast predvsem zaradi povečanja prometne obremenjenosti in kurjenja premoga z večjo vsebnostjo dušikovih spojin.

Letni potek koncentracij NO_x je enak kot pri SO₂, torej z viškom v kurilni sezoni. Problem vsebnosti dušikovih spojin v zraku je predvsem v tem, da ob jasnih sončnih dneh pod vplivom fotokemičnih reakcij iz njih nastaja prizemski ozon, ki je osnovni sestavni del fotokemičnega smoga. Prizemski ozon ima enako kemično

Slika 2: Emisije NO_x po posameznih sektorjih (3).

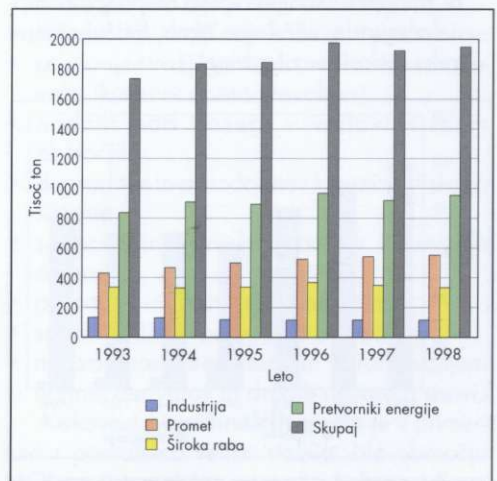
sestavo kot stratosferski ozon, vendar nima varovalne funkcije pred UV žarki, ampak negativno vpliva predvsem na dihala. Imisije ozona so v porastu. Najvišje koncentracije se pojavljajo poleti, na mestnem obrobju (merilno mesto na Vnajarjah).

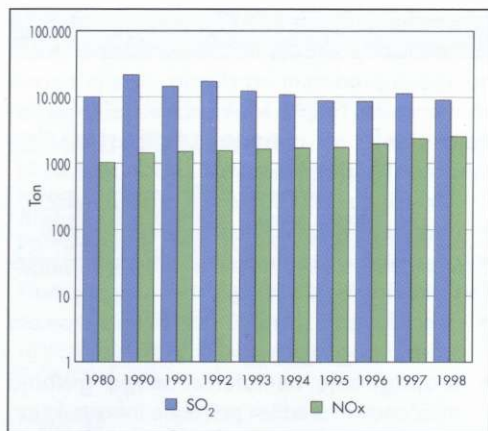
Ukrepi za izboljšanje kakovosti zraka:

- nadaljevanje plinifikacije gospodinjstev,
- omejevanje prometa osebnih vozil (terminski režim, zaprt center),
- pospeševanje javnega potniškega prometa (plinski pogon),
- propagiranje nemotoriziranega gibanja meščanov in ureditev potrebne infrastrukture,
- stalna uporaba nizkoemisivnega premoga v TE-TOL,
- stroga kontrola nevarnih industrijskih emisij,
- visoke ekološke takse za onesnaževanje preko uzakonjenih nivojev.

Hrup. Poglavitni vir hrupa, ki postaja vse močnejši omejitveni dejavnik za namestitve določenih dejavnosti (stanovanjskih sosesk, vzgojno-izobraževalnih ustanov, ...), je promet. Veljavni predpisi v Sloveniji opredeljujejo mejne vrednosti hrupa za štiri stopnje varovanja območij pred hrupom: od 1. območja z najstrožjimi mejnimi vrednostmi (40–50 dBA) do 4. območja z najvišjimi mejnimi vrednostmi (70 dBA).

Meritve hrupa na več lokacijah v Ljubljani so pokazale, da so **hrup najbolj obremenjena**

Slika 3: Emisije CO₂ po posameznih sektorjih (3).

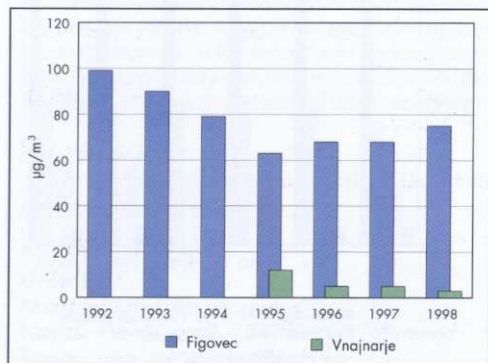

Slika 4: Emisije SO₂ in NO_x (v t) TE-TOL (9).

območja: okolica poliklinike na Njegoševi, pri hotelu Lev, Kraigherjeva ploščad (Ajdovščina), Pošta – Hotel Slon ter ob glavnih vpadnicah in progah mestnega potniškega prometa: na Celovski, Dunajski, Tržaški, Slovenski, Gosposvetki, Resljevi, Zaloški, Aškerčevi, Poljanski, Linhartovi, Tomačevski, Medvedovi in Samovi ulici (10).

Ukrepi za zmanjšanje emisij hrupa:

- potrebna je posebna pozornost pri načrtovanju namembnosti in gradnje ob glavnih prometnicah
- nekateri objekti so potrebni sanacije, s čimer bi zmanjšali škodljive vplive hrupa (protihrupne pregrade, večslojna okna, fizični omejevalci hitrosti vozil-grbine)

Slika 5: Povprečne letne koncentracije NO_x (v µg/m³) (7).

- preusmeritev prometa v stanovanjskih in občutljivejših območjih (šole, vrtci, bolnišnice, domovi za ostarele, ...).

Vodni viri. Ljubljano oskrbuje s pitno vodo centralni vodovodni sistem, ki poleg območja mestne občine oskrbuje tudi manjše dele sosednjih občin. Za nemoteno oskrbo centralnega in šestih krajevnih vodovodnih sistemov je bilo leta 1997 potrebno načrpati 1500 l/s pitne vode, kar je skoraj 50 milijonov m³ na leto. Količina pitne vode, ki pride do porabnikov, pa je zaradi velikih izgub vode v omrežju skoraj za polovico manjša od navedenih vrednosti. Leta 1997 je bilo prodanih v javnem podjetju 25,5 milijonov m³ vode ali 51,6 % načrpane podtalnice. Gospodarstvu so jo prodali 5,77 milijonov m³ ali 22,6 % in gospodinjstvom 19,74 milijonov m³ ali 77,4 % (1). Količina prodane vode iz vodovodnega sistema se je v zadnjih desetletjih hitro povečevala, od konca osemdesetih let pa se je ustalila in se celo nekoliko zmanjšala. Podtalnico črpajo v petih vodarnah s skupno zmogljivostjo 2750 l/s. Vodarne Kleče, Šentvid in Hrastje so med severnim obrobjem mesta in Savo, vodarna Jarški prod na levem bregu Save blizu Črnuč in vodarna Brest blizu Iga. Najpomembnejša je vodarna Kleče, kjer načrpajo kar 53 % pitne vode (1). Za oskrbo s tehnološko vodo imajo nekatera podjetja še dodatna zajetja in vodnjake (Union, Yulon).

Odpadne vode iz večine gospodinjstev in gospodarskih dejavnosti na ljubljanskem polju se zbirajo v centralni kanalizacijski sistem. Kanalizacijski sistem je 75 % mešan, saj je namenjen odvajanju odpadnih voda in padavin. V skupnem povprečnem letnem odtoku predstavljajo komunalne odpadne vode 48 %, odtok padavin z mestnih površin 16 %, preostalo pa infiltracija in Ljubljana, ki ob visokem vodostaju prehaja v kanalizacijo. Obremenjevanje okolja zaradi odvajanja odpadnih voda se stopnjuje od severozahodnega dela ljubljanskega polja proti jugovzhodnemu. Večina odpadnih voda se namreč zbira v glavnem zbiralniku na levem bregu Ljubljanice in priteka v Centralno čistilno napravo Zalog, ki je v gradnji že od leta 1985. Leta 1991 je bil zgrajen mehanski

del čiščenja, po letu 1996 pa je bila načrtovana še gradnja biološke stopnje čiščenja, do katere pa še ni prišlo.

V srednjem delu Ljubljanskega polja, ki ga v veliki meri pokriva strnjena mestna pozidava, je na kanalizacijsko omrežje priključenih več kot 90 % gospodinjstev, na severnem in vzhodnem delu pa le dobra polovica. Najslabše so razmere na zahodnem in severovzhodnem obrobju, kjer ima večina gospodinjstev pretočne greznice. Skupaj sta na kanalizacijsko omrežje priključeni dobri dve tretjini porabnikov vode na Ljubljanskem polju, zato je obremenjevanje okolja z odpadnimi vodami precejšnje (4). Skupna letna količina odpadnih voda, ki pritečejo na šest čistilnih naprav v MOL (Brod-Šentvid, Spodnje Gameljne, Črnuče, Smodinovec, Centralna čistilna naprava Zalog, Sostro-Zadvoj), je v letu 1999 znašala 38 milijonov m³. V ljubljanskih gospodinjstvih letno nastane približno 15 milijonov m³ predvsem organsko onesnaženih odpadnih voda in 10 milijonov m³ industrijskih odpadnih voda, s širokim spektrom specifičnih polutantov (4). Glavni industrijski viri odpadne vode so: Ljubljanske mlekarnice, Pivovarna Union, Papirnica Vevče, Jata, JP Snaga in Yulon. Po letu 1990 se onesnaževanje z industrijskimi vodami zmanjšuje zaradi zmanjševanja proizvodnje, spremenjene tehnologije in nekaterih sanacijskih ukrepov.

Kakovost **podtalnice** je v splošnem še vedno dobra, tako da jo lahko v večini črpališč izkoriščamo kot naravni vir pitne vode brez predhodnega čiščenja oziroma priprave. V Ljubljani je delno urejen krožni sistem tako, da se voda iz različnih črpališč med sabo meša in je zato kakovost pitne vode podobna v vsem mestu.

Poleg črpanja sodijo med dejavnike ogrožanja virov pitne vode še naslednji:

- odpadne vode in onesnaženost površinskih vodotokov (povzročajo predvsem organsko onesnaženje),
- kmetijstvo (onesnaženje z nitrati in ostanki zaščitnih sredstev),
- promet (povečane koncentracije svinca in drugih težkih kovin),

Slika 6: Termoelektrarna-Toplarna Ljubljana je največji vir onesnaževanja ozračja z žveplovim in ogljikovim dioksidom v MOL (foto: Barbara Vovk).

- neurejena in nedovoljena odlagališča odpadkov in
  - skladiščenje, prevoz ter uporaba nevarnih snovi (naftnih derivatov, kemikalij, ...).
- Ukrepi za izboljšanje kakovosti podtalnice:
- izvajanje strožjega nadzora nad onesnaževalci (kataster onesnaževalcev),
  - nadzor nad posegi v vodovarstvenih območjih,
  - dograditev in posodobitev kanalizacijskega sistema,
  - sanacija industrijskih con na varstvenih območjih,
  - prepoved intenzivnega kmetovanja,
  - sanacija divjih odlagališč odpadkov,
  - nadzor nad prometom in shranjevanjem naftnih derivatov in drugih nevarnih snovi.
- Kakovost **površinskih voda** je v primerjavi s podtalnico veliko slabša. Na območju MOL se sistematično spremlja kakovost Save in Ljubljanice.

Slika 7: Prometna obremenjenost glavnih mestnih vpadnic je velika (foto: Barbara Vovk).

Sava v Mednem je po skupni oceni leta 1995 spadala v 2.–3. kakovostni razred in se tako uvršča med zmerno obremenjene vodotoke. Po izlivu Kamniške Bistrice in Ljubljani pa se kakovost Save v Dolskem poslabša za pol kakovostnega razreda, tako da spada med kritično obremenjene vodotoke (5).

V Ljubljano odteka odplake vrhniške industrije (IUV, LIKO), izcedne vode ljubljanskega odlagališča odpadkov in komunalne odplake mnogih nelegalnih in komunalno neurejenih gradenj v njeni bližini. Kakovost vode od izvirov do Livade (pred Ljubljano) se je v letu 1995 poslabšala za pol razreda in je bila uvrščena v 2.–3. kakovostni razred oziroma med zmerno obremenjene vodotoke. V Zalogu (pred izlivom v Savo) pa se zaradi vpliva komunalnih in industrijskih odplak Ljubljane onesnaženost Ljubljani močno poveča, tako da je uvrščena v (3.)–4. kakovostni razred in spada med kritično do močno onesnažene vodotoke (5).

Ukrepi za izboljšanje kakovosti tekočih voda:

- izboljšanje učinkovitosti čistilnih naprav in izgradnja manjkajočih stopenj čiščenja (zlasti CCN Zalog),

- povečanje zmogljivosti kanalizacijskega omrežja in s tem povečanje deleža porabnikov vode, priključenih na kanalizacijsko omrežje,
- ločeno zbiranje odpadnih voda (meteorne, fekalne in komunalne vode),
- izgradnja novih zbiralnikov in zadrževalnih bazenov (za viške vode) ter preprečevanje vdora Ljubljani v omrežje,
- večji nadzor nad odplakami, zlasti industrijskimi (količina, onesnaženost odplak).

Odpadki. Deponija komunalnih odpadkov na Barju predstavlja glavno zbirnico odpadkov mestne občine Ljubljana in desetih okoliških občin. V odvoz smeti je vključenih 350.000 prebivalcev, kar je 95 % vseh prebivalcev na tem območju. Stanje na deponiji je odraz ravnanja z odpadki v občini Ljubljana, ki je posledica pravilnika o ravnanju z različnimi vrstami odpadkov, ki so ga sprejeli šele januarja 2000. Deponija komunalnih odpadkov na Barju je začela z obratovanjem že leta 1959. Sedanja deponijo delimo na staro deponijo severno od potoka Curnovec in novo deponijo južno od nje. Nova je začela

obratovati po letu 1987. Leta 1993 pa so začeli sanacijo starega dela deponije. Ob upoštevanju pravilnika naj bi prostor na deponiji zadostoval do leta 2007 oziroma 2008.

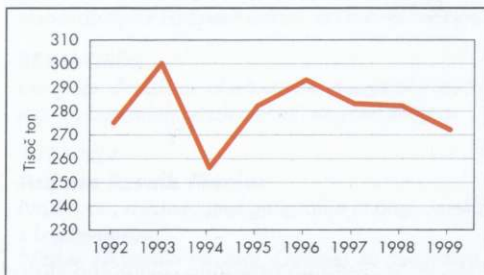
Količina odpadkov se v zadnjih letih zmanjšuje, tako da je bilo leta 1999 zbranih 272.000 ton odpadkov (2). Zmanjševanje količine odpadkov lahko pripišemo rahlemu izboljšanju ravnanja z odpadki, ki pa je še daleč od usmeritev in ciljev, opredeljenih v Strategiji ravnanja z odpadki v MOL.

Na deponiji Barje še vedno nimajo urejene čistilne naprave. Imajo le dvoje črpališč, ki prečrpata odpadno in izcedno vodo v kanalizacijski sistem. V starem delu odlagališča, kjer se izvaja sanacija, uporabljajo fitoremediacijsko tehniko, kamor poleg tehnik prekrivne vegetacije sodijo tudi rastlinske čistilne naprave. Vode, ki so sprejemniki ali potencialni sprejemniki odpadnih voda, so:

- površinske vode – Curnovec, Bezlanov graben, Mali graben, Ljubljana
- podtalnica – zgornja in spodnja barjanska podtalnica.

Glede na 29. člen osnutka Odredbe o odlagališčih odpadkov, je barje manj ustrezna lokacija za odlaganje. Teren se poseda že sam po sebi, z odlaganjem pa je še dodatno obremenjen. Odlagališče je locirano relativno blizu stanovanjskih območij mesta Ljubljane, nahaja pa se tudi na robu predlaganega krajinskega parka Barje (8).

Zaradi izcednih vod iz odlagališča so preobremenjene površinske vode, onesnaženje pa je opazno že v zgornji podtalnici (na 30 m), medtem ko globljih vrtin (80 m) onesnaženje še

Slika 8: Količina odpadkov na deponiji Barje po posameznih letih (v 1000 t) (2).

ni doseglo. Deponija negativno vpliva tudi na favno, floro in biotope (sprememba in zmanjšanje življenjskega prostora), na prst in zrak (onesnaženje) ter na relief (degradacija). Z ureditvijo deponije je prišlo do razvrednotenja okolja za druge rabe prostora – kmetijstvo, poselitev, turizem, rekreacijo. Deponija zmanjšuje doživljajsko zmožnost pokrajine, ogroža obstoj naravne in kulturne dediščine, v svoji okolici pa zmanjšuje bivalno kakovost zaradi hrupa, smrada in okoljskih tveganj (8).

Divja odlagališča. V mestni občini Ljubljana je evidentiranih 457 neurejenih odlagališč, ki pokrivajo 7 ha površin, in na katerih je odloženo okrog 33.000 m³ odpadkov (pretežno gradbenih). Ocenjuje pa se, da je divjih odlagališč v MOL veliko več (6).

Zelene površine. Celotno mesto je obdano z zelenim pasom, ponekod se zelenje zajeda celo v samo mestno središče. Na jugu Ljubljano omejuje Ljubljansko barje, na jugovzhodu se vanjo zajeda zeleni klin Golovca z Ljubljanskim gradom, iz zahoda pa se v mestno jedro vključuje Tivoli s svojim zaledjem, Rožnikom. Na severu so urbano širitev mesta omejile kmetijske površine in varstvena območja vodnih zajetij. Urbanistični normativ za urbano okolje za zelene površine predvideva od 25 do 40 m²/prebivalca, Ljubljana s 27 m²/prebivalca (po podatkih Komunalnega podjetja) torej še ustreza tem zahtevam (10).

Poseben primer zelenih površin so tudi vrtičkarske površine, ki so opredeljene kot vmesni prostor med urbaniziranim in odprtim, ruralnim prostorom. Tej kategoriji so namenjena predvsem območja na obrobju zazidalnih površin.

Po eni strani naravne značilnosti kot so: velika območja gozdov na mestnem obrobju, številni vodotoki, velika ekološka in prostorska pestrost ter sorazmerno malo degradiranih zemljišč, govorijo v prid možnostim urejanja in organizacije zelenih površin. Po drugi strani pa imajo zelene površine tudi svoje pomanjkljivosti, med katerimi sta glavni: neenakomerna razporeditev in pomanjkanje ustreznih povezav med posameznimi členi zelenja, ki bi jih povezale v ekološko, vizualno in funkcionalno trdnjšo celoto (11).

Predlogi za ohranitev zelenih površin:

- izdelava enotne in jasne opredelitve zelenih površin,
- popis zelenih površin,
- opredelitev financiranja za urejanje zelenih površin,
- možnosti povečanja obsega zelenih površin,
- opredelitev sprejemljivih posegov v zelene površine,
- zakonska zaščita zelenih površin,
- dosledno izvajanje zakona in kaznovanje kršilcev (denarna kazen ali družbeno koristna dela).

Zaključek. Po našem mnenju lahko v članku predstavljene okoljske probleme Mestne občine Ljubljana po pomembnosti razvrstimo v naslednjem vrstnem redu:

1. Neurejen sistem ravnanja z odpadki, saj se ločeno zbirata kot sekundarni surovini le papir in steklo, vsi ostali odpadki pa se skupaj odlagajo na deponijo.
2. Pritiski na vodne vire, med katerimi so najpomembnejši velike količine načrpane pitne vode (zaradi velikih izgub v vodovodnem omrežju), neprimerna raba zemljišč nad vodonosnikom, nepopolno kanalizacijsko omrežje in odpadne vode, ki se zaradi neizgrajenega celovitega sistema čiščenja le delno obdelane izlivajo v Savo.
3. Onesnaženost zraka, pri čemer je najbolj zaskrbljujoča rast koncentracij dušikovih oksidov in posledično koncentracij ozona.
4. Hrupna preobremenjenost, katere glavni vir je cestni promet.
5. Pomanjkljivo varstvo zelenih površin.

Za vsakega od teh problemov smo na osnovi zbranih podatkov in njihovega funkcijskega vrednotenja zasnovali najpomembnejše ukrepe, ki bi vodili k izboljšanju kakovosti okolja v slovenski prestolnici. Pri oblikovanju ukrepov smo sicer ostali na precej splošni ravni, saj bi konkretniji načrti za izvajanje teh ukrepov zahtevali širši pristop od zastavljenega. Vsekakor pa morata biti pri uresničevanju ukrepov v ospredju celovitost in kompleksnost načrtov,

saj lahko kakovost okolja izboljšamo le s spremembami in prilagoditvami vseh elementov urbanega sistema, od gospodarskih dejavnosti do prebivalstva.

1. Brečko, V. 1996: *Podtalnica Ljubljanskega polja – najpomembnejši vodni vir za oskrbo Ljubljane*. *Geografski vestnik*, 68. Ljubljana.
2. *Deponija Barje – letno poročilo 1999*. Ljubljana, 2000.
3. *Energetska bilanca mesta Ljubljana, 1998*. Inštitut za energetiko. Ljubljana.
4. *Javno podjetje Vodovod – Kanalizacija*. Interni podatki (g. Aleš Hojs).
5. *Kakovost voda v Sloveniji v letu 1995*. Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije. Ljubljana, 1997.
6. Kušar, S. 2000: *Značilnosti odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju*. Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta. Ljubljana.
7. *Podatki o meritvah kakovosti zraka v Ljubljani iz arhiva HMZ*. Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije, Ljubljana.
8. *Strategija za ravnanje z odpadki v MOL, 1997*.
9. *Vpliv TE-TOL in JP Ljubljana na onesnaženost zraka v Ljubljani*. Elektro-inštitut Milana Vidmarja. Ljubljana, 1999.
10. *Vplivi fizičnega in družbenega okolja na zdravje prebivalstva v mestu Ljubljana*. Inštitut za geografijo, 1997.
11. Zupančič, I. Ž. 1996: *Kvaliteta bivalnega okolja v Ljubljani*. Diplomski naloga. Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta. Ljubljana,

MOŽNOSTI VKLJUČEVANJA EVROPSKE DIMENZIJE V POUK GEOGRAFIJE

Tatjana Resnik Planinc

UDK: 371.32:91:008(4)

COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Možnosti vključevanja evropske dimenzije v pouk geografije

V članku predstavlja avtorica naraščajočo potrebo evropske mladine po izobraževanju, ki bi razvijalo evropsko zavest kot osnovo izgradnje nove Evrope in ki ga ni mogoče doseči brez sodelovanja vseh, ki so vključeni v izobraževalni proces. Pouk geografije naj bi nudil dovolj informacij za razumevanje sodobnih problemov, razvijanje avtonomnosti učencev in dijakov ter spodbujal toleranco, skupinsko delo, kreativnost in intelektualno radovednost skupaj z odgovornostjo za evropsko kulturno in naravno dediščino.

KLJUČNE BESEDE

evropska dimenzija izobraževanja, pouk geografije, sodelovanje, vključevanje, skupni projekti

ABSTRACT

The possibilities of implementation of European dimension into geography teaching

The article deals with an increasing need for young people of Europe to receive education designed to develop a European awareness which is essential to the building of a new Europe and cannot be achieved without a profound commitment by all those involved in the educational process and a unified effort. Geography teaching should give enough information and understanding of contemporary problems, it should develop pupils' and students' autonomy and stimulate tolerance, group work, creativity, intellectual curiosity together with responsibility for European culture and natural heritage.

KEY WORDS

European dimension of education, geography teaching, co-operation, implementation, joint projects

AVTORICA

Tatjana Resnik Planinc

Naziv: dr., asistent, prof geografije in angl. jezika s književnostjo

Naslov: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)1 241 1238

Geografija in sodobne evropske izobraževalne poti.

Koncept evropske dimenzije vključuje številne ideje, ki temeljijo na političnih, družbenih in izobraževalnih teorijah in so za učitelja zelo pomembne. Med njimi naj omenimo primerjavo pokrajin, politično zavest, državljanstvo in državljanske pravice, kulturno zavest, razumevanje, strpnost, predsodke in nacionalizem.

Evropska dimenzija prihaja v Slovenijo v času, ko smo kot mlada država podvrženi mnogim življenjsko pomembnim spremembam. Izobraževanje je del širšega sistema delovanja države. Politične, ekonomske in družbene spremembe pogosto zasenčijo pomen izobraževanja, kar je seveda že v izhodišču zgrešeno. Če gre verjeti vsem evropskim listinam, deklaracijam, resolucijam in dokumentom, potem se skuša Evropa takim napakam izogniti in vsaj na papirju pripisuje izobraževanju njegov realni pomen.

Pojem evropska dimenzija izobraževanja bi morali razumeti kot skupino odnosov, veščin in izkušenj, ki naj bi zmanjšale ignoranco in nerazumevanje drugih kultur in narodov v Evropi. Gre za ustvarjanje kritičnega odnosa, ne pa za golo sprejemanje dejstev. Mladim ljudem naj bi dali znanje in sposobnosti ter jim s tem pomagali, da bi se ne čutili tujce v drugih evropskih državah ter da bi v njih lahko živeli, delali in se izobraževali. In med vsemi šolskimi predmeti je ravno geografija tista, ki lahko učencem in dijakom v smislu zgoraj povedanega zelo veliko ponudi.

Glavni cilji evropske dimenzije izobraževanja so tako:

- razvijanje občutka za evropsko identiteto pri mladih ljudeh,
- priprava mladih ljudi na sodelovanje v gospodarskem in družbenem razvoju Evropske unije,
- izboljšanje njihovega znanja o Evropski uniji in njenih državah članicah,
- seznanitev mladih ljudi s pomenom sodelovanja med temi državami in ostalimi evropskimi državami ter svetom.

Od držav članic Evropske unije se pričakuje, da bodo v svoje izobraževanje vključile tudi

evropsko dimenzijo. Že sami cilji evropske dimenzije pa razkrivajo pomembno vlogo pouka geografije v celotnem procesu:

- spodbujanje videnja Evrope kot multikulture in multilingvistične skupnosti,
- spodbujanje zavedanja raznolikosti evropskih zgodovin, geografij in kultur,
- pridobivanje znanja s področja političnega, družbenega in gospodarskega razvoja od preteklosti do sedanjosti,
- mednarodne izmenjave,
- videnje soodvisnosti med državami članicami in nečlanicami Evropske unije ter ostalim svetom.

V državah članicah Evropske unije se vedno bolj uveljavlja mednarodno sodelovanje, ki vključuje učitelje, učence in šole. Sodelovanje sega vse od skupnih projektov do krajših in daljših izmenjav med učitelji in učenci. Na voljo je vedno več poročil o različnih oblikah sodelovanja, izkušnjah, metodah in oblikah dela. Vedno več učiteljev se odloča za tovrstno sodelovanje, ki pa zahteva od njih dodatno izobraževanje, zavzetost in veliko dela. Pogosto ne vedo, kaj jih čaka ob zaključku nekega projekta oziroma izmenjave. Vendar mora vsako izobraževanje, ki ima namen obogatiti človeka, vključevati odprtost do drugih ljudi, do novih pristopov. To je cena učinkovitega prenosa znanja. V resnično demokratičnih družbah odločitve ne morejo biti poenostavljene in sklepi ne črno beli. Naše izobraževanje pa žal pogosto še vedno temelji na količini in linearni akumulaciji znanja.

Spoznati bomo morali, da samo prenašanje vrednot na prihodnje generacije le malo pomaga mladim ljudem pri reševanju njihovih osnovnih problemov. Če želi evropska družba poiskati boljše poti, bo morala biti osnovna naloga izobraževalnih sistemov sprejetje razlik in njihova pozitivna uporaba, sposobnost pričakovanja in soočenja z nepričakovanim ter dojemanje poučevanja kot kohezivnega, interaktivnega in kolektivnega procesa, kajti izobraževanje ni le zaporedje vzporednih, ločenih dejanj, ki temeljijo predvsem na posameznih šolskih predmetih (7).

Dejstvo pa je, da je kljub izraziti težnji po vključevanju evropske dimenzije v izobraževa-

nje in splošnemu konsenzu o temeljnih zahtevah razvoj v smislu praktičnih dejanj dokaj počasen. Zaključimo lahko, da zelenih rezultatov ne moremo doseči z izoliranimi dejanji, ki imajo ne glede na svojo vrednost le malo učinka.

V večini držav po svetu predstavlja geografija pomemben element otrokovega in mladostnikovega izobraževanja ne glede na njen položaj v kurikulumu. Ponekod je geografija samostojen predmet, drugod so geografske vsebine integrirane v ostale predmete. Če želimo obdržati tak položaj, bi se geografi morali vprašati, kakšna naj bo narava geografskega izobraževanja v 21. stoletju in kaj naj bi prispevalo k izobraževanju mladih ljudi, ki bodo živeli in delali v novem stoletju? Z drugimi besedami – kateri naj bi bili cilji in vrednote geografskega izobraževanja?

Geografsko izobraževanje mora predstavljati integralni del izobraževalnega procesa, kajti s svojimi razlagami prostorskih odnosov in človekove organizacije prostora omogoča boljše razumevanje življenja na Zemlji ter obenem pripomore k razumevanju osnovnih soodvisnosti med narodi in posamezniki.

Analiza raziskave med slovenskimi učitelji geografije. V raziskavi leta 1998, v kateri so sodelovali 103 slovenski osnovnošolski in srednješolski učitelji geografije, smo ugotavljali njihovo mnenje o:

- evropski dimenziji pouka geografije na splošno,
- pouku regionalne geografije Evrope v osnovnih in srednjih šolah,
- aktualizaciji pouka geografije v skladu s političnimi in ekonomskimi spremembami tako v Sloveniji kot v Evropi,
- aktualizaciji pouka geografije v skladu z najnovejšimi evropskimi izobraževalnimi trendi,
- ekskurzijah v tujino,
- pomenu stikov med učitelji in šolami tako v Sloveniji kot v tujini,
- njihovem doprinosu k razvijanju evropske identitete pri učencih in dijakih ter k razvijanju njihovega kritičnega, na znanju in razumevanju temelječega odnosa do Evrope.

Rezultati so pokazali, da so učitelji slabo seznanjeni s samim pojmom evropska dimen-

zija pouka geografije, saj je kar 61,2 % sodelujočih menilo, da so s pojmom zelo slabo ali slabo seznanjeni, in le 17,5 % jih je bilo mnenja, da pojem dobro oziroma zelo dobro poznajo. Poznavanje pojma je bilo boljše med osnovnošolskimi učitelji geografije.

Učitelji so informacije o evropski dimenziji pouka geografije dobili na seminarjih, srečanjih in konferencah, v študijskih skupinah, iz javnih medijev ter v strokovni domači in tuji literaturi.

Duh evropske dimenzije se kaže v celotnem učnem procesu od obče geografije do regionalne geografije. V našem kurikulumu pa je izrazito zastopan pri regionalni geografiji Evrope. Učitelji so takratni učni načrt za regionalno geografijo Evrope označili kot pomanjkljiv in premalo sodoben. Pogrešali so prisotnost najbolj žgočih vprašanih sodobne Evrope. Tako so za aktualizacijo posameznih vsebin poskrbeli kar sami. Med odgovori o pogostosti komentiranja dogajanja v Evropi sta izstopala odgovora pogosto in zelo pogosto. V nekoliko večji meri komentirajo učitelji pri pouku dogajanje v Zahodni in Južni Evropi. Polovica anketiranih je poznala tuje učbenike, med katerimi so najbolj pogosto navajali učbenike iz Velike Britanije, Avstrije, Nemčije, Hrvaške in Italije.

Po mnenju anketirancev učence in dijake nekoliko bolj zanimajo teme, ki se tičejo ekologije, politike in znanosti, kot pa teme, ki se nanašajo na gospodarstvo, šport, naravo in kulturo.

Osebno mnenje učiteljev o evropski dimenziji izobraževanja se je nagibalo v prid idejam in težnjam evropske dimenzije. Raziskava kaže, da so si učitelji v veliki meri, ne glede na slabo poznavanje samega pojma, že izoblikovali stališča, ki so povsem v duhu evropske dimenzije. To je glede na pot Slovenije v evropskih integracijskih procesih izrednega pomena, saj so učitelji pomembni sooblikovalci mladih osebnosti.

Večina učiteljev je prepričana, da se v ljudeh razvije takšna predstava o državah in njihovih državljanih, kakršno ustvarjata javno mnenje in masovna kultura, posredujejo šole, znanstvene institucije in učitelji, in kakršno si ustvari posameznik na osnovi lastnih izkušenj.

Raziskava je tudi pokazala, da čutiljo učitelji željo in potrebo po boljšem informiranju o političnem dogajanju, izobraževalnih trendih ter željo po povezovanju in sodelovanju z učitelji v drugih evropskih državah (5).

Od leta 1998 se stvari niso bistveno spremenile. Mnenja smo, da med učitelji še vedno prevladuje pozitiven odnos do vključevanja ideje evropske dimenzije v pouk geografije in v celoten izobraževalni sistem. Med učitelji je zaznati odprtost do novih izobraževalnih tokov in trendov v Evropi in željo po vzgajanju kvaliteto izobraženih in kritično razmišljujočih mladih ljudi, ki ne smejo in ne morejo zanikati svoje lastne države, identitete, tradicije in kulture. Poudariti je treba, da vidijo učitelji sebe v prvi vrsti kot Slovence in šele nato, daleč zadaj, kot Evropejce.

Z vidika evropske dimenzije izobraževanja je prišlo v Sloveniji od leta 1998 do mnogih sprememb, vendar na žalost ne toliko na področju šolske geografije kot pri drugih predmetih (tuji jeziki, biologija, zgodovina, okoljska vzgoja itd.). Zdi se, kot da slovenski šolski geografiji primanjkuje idej, energije in potrebe za razvijanje tega pomembnega vidika evropske prihodnosti.

Zaključek. Dejstvo je, da evropska dimenzija vstopa v slovensko izobraževanje in prinaša s seboj nove izzive in spremembe. Dobrodošli so, če prinašajo svežino in svež veter, ki vodita k izboljšavam trenutnega stanja. Zaupati moramo svojemu znanju in sposobnostim ter pristopiti k novim trendom v Evropi tudi na področju evropske dimenzije pouka geografije.

Iskanje ustreznega ravnovesja med državno kulturno dediščino in identiteto, Evropo in svetom je zahtevna naloga, saj bi moralo biti vse zastopano v ustrezni kvantiteti. Zato smo mnenja, da so za razvoj šolske geografije v prihodnosti izrednega pomena:

- hiter in efektiven pretok informacij,
- boljša organiziranost učiteljev geografije,
- stiki s tujino v obliki izmenjav, osebnih stikov in izmenjav materialov,
- vertikalni pretok informacij med institucijami,
- izogibanje samozadostnosti in drobnjekarstvu.

Evropsko dimenzijo izobraževanja je potrebno razumeti kot skupino odnosov, spretnosti in izkušenj, ki bo zmanjšala ignoranco in nerazumevanje drugih evropskih kultur in narodov. Pri tem mislimo na kritičen odnos in ne na samoumevno sprejemanje dejstev. Truditi bi se morali v smeri poglobljanja in spreminjanja našega odnosa napram razlikam in enakostim ter povečati samozavedanje posameznika kot individualnega člana družine, širše skupnosti in naroda. Le tako bomo mladega človeka usposobili za življenje in delo v izbrani evropski državi.

1. *Difference and Cultures in Europe*. Council of Europe Press, 1995.
2. *European Dimension in Teaching*. UK Centre for European Education. London, 1993.
3. Foucher, M. 1995: *The New Faces of Europe*. Council of Europe Press. Strasbourg.
4. *Green Paper on the European dimension of Education*. Commission of the European Communities. Brussels, 1993.
5. Resnik Planinc, T. 1998: *Evropska dimenzija pouka geografije v Sloveniji*. Magistrska naloga. Ljubljana.
6. Resnik Planinc, T. 1999: *Evropska dimenzija poučevanja o Alpah*. Dela 13. Sonaravni razvoj v slovenskih Alpah in sosedstvu. Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta. Ljubljana.
7. *Teaching for exchanges. Aims and ways of teacher-training*. Council of Europe. Strasbourg, 1993.

**IV. MEDNARODNA KONFERENCA
O EVROPSKI DIMENZIJU POUKA
GEOGRAFIJE TRANZICIJSKIH DRŽAV
SREDNJE, JUGOVZHODNE IN
VZHODNE EVROPE**
Ana Vovk Korže

Organizacijska in vsebinska izvedba konference. Četrta mednarodna konferenca o evropski dimenziji pouka geografije tranzicijskih držav srednje, jugovzhodne in vzhodne Evrope (IV. International conference on European dimension of teaching geography in the Middle-, Southeastern- and Eastern European Countries in transition) v Mariboru je potekala od 29. do 31. marca 2001 na Univerzi v Mariboru ter na Oddelku za geografijo Pedagoške fakultete v Mariboru. Tridnevno srečanje geografov sta organizirala Oddelek za geografijo Pedagoške fakultete v Mariboru in Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Udeleženci iz osmih držav so obravnavali vprašanja geografske vzgoje v povezavi s približevanjem EU.

V ožjem organizacijskem odboru, ki je skrbel za vsebinsko zasnovano konferenco, obveščanje udeležencev, oblikovanje programa konference, izvedbo konference in pripravo ter izid zbornika so bili dr. Tatjana Resnik Planinc (sopredsednica), dr. Ana Vovk Korže (sopredsednica), dr. Jurij Kunaver (podpredsednik) in dr. Karmen Kolenc Kolnik (podpredsednica). Širši organizacijski odbor je pomagal pri izvedbi konference ter tehničnih opravilih, sestavljali pa so ga dr. Lučka Lorber (povezovalka na otvoritvi konference), Danica Jakopič (finančno vodenje) in asistenti mag. Dimitrij Krajnc, Eva Konečnik in Milena Petauer.

Glede na dosedanje konference o evropski dimenziji pouka geografije na Češkem, Poljskem in Slovaškem, so se člani organizacijskega odbora na pobudo dr. Jurija Kunaverja odločili za razširitev števila povabljenih držav in poleg geografov iz Poljske, Češke in Slovaške, povabili še geografe iz Madžarske, Avstrije, Nemčije in Hrvaške. Razlog za razširitev števila sodelujočih držav (načrtuje se priključitev Italije, Srbije, Bosne in Hercegovine) je v izginjanju mej med državami zaradi priprav za vključevanje v EU.

Aktivnih udeležencev z referati je bilo 32, skupno pa se je konference udeležilo med 50 in 60 ljudi. Največ referentov je bilo iz Slovenije, sledile so Slovaška, Češka, Poljska, Madžarska in Avstrija, iz Nemčije in Hrvaške pa le po en predstavnik.

Tematski sklopi konference so bili oblikovani tako, da so udeležencem omogočali predstavitev rezultatov dela na področju evropske dimenzije v geografiji v svoji državi ali predstavitev tem iz učbenikov in učnih načrtov, ki se dotikajo Evrope. Dosedanja vsebinska usmerjenost tovrstnih konferenc je bila namenjena prikazovanju stanja evropske dimenzije pouka geogra-

Člani ožjega organizacijskega odbora na otvoritveni slovesnosti v stavbi Univerze v Mariboru na Slomškovem trgu 15 (foto: Dimitrij Krajnc).

Dr. J. Kunaver je predstavil prispevek o geografskem izobraževanju za boljše mednarodno razumevanje na primeru Slovenije in njenih sosed (foto: Dimitrij Krajnc).

fije. Udeleženci so predstavljali aktivnosti, ki jih v njihovi državi opravljajo za geografsko vzgojo v duhu evropskega povezovanja in pripravljanja na vstop v EU. Vsebinska usmerjenost konference v Sloveniji pa je bila namenjena sintezi dosedanjih spoznanj na tem področju. Organizacijski odbor se je odločil za štiri tematske sklope konference:

- regionalni razvoj in razvojni problemi držav v tranziciji in pouk geografije,
- poučevanje geografije v državah članicah EU,
- kako lahko poučevanje geografije v sosednjih državah prispeva k mednarodni komunikaciji in sodelovanju,
- moderne poti poučevanja v geografiji.

Potek konference. Konferenca se je pričela v novi univerzitetni stavbi Univerze v Mariboru s pozdravnim govorom prorektorice prof. dr. Zinke Zorko, ker je bil rektor dr. Ludvik Toplak odsoten zaradi udeležbe na rektorski konferenci evropskih univerz v Španiji.

Sledila sta pozdravna govora obeh predstojnikov Oddelkov za geografijo, in sicer iz Maribora dr. Ane Vovk Korže in iz Ljubljane dr. Darka Ogrina. Stanje evropske dimenzije pouka geografije so predstavili posamezni predstavniki držav udeleženk, iz Slovenije dr. J. Kunaver, iz Češke dr. A. Wahla, iz Slovaške dr. K. Čižmarova, iz Madžarske dr. K. Lakotar, iz Poljske dr. A. Hibszer, predstavnik Hrvaške dr. Z. Curič pa se je opravičil zaradi nujne zadržanosti. Dr. V. Albrecht je v uvodnem referatu govoril o evropski dimenziji pouka geografije in njeni aplikaciji na vzhodne in jugovzhodne države Evrope.

Po uvodnem predavanju se je konferenca nadaljevala v stavbi Pedagoške fakultete, na Oddelku za geografijo z otvoritvijo razstave, ki sta jo postavila oba geografska oddelka. Na ogled so bili rezultati raziskovalnega dela študentov geografije obeh oddelkov, poseben poudarek pa je bil na prikazu novih pristopov v izobraževanju na področju geografije ter razumevanju problemov obmejnosti.

V popoldanskem delu konference je potekala predstavitev prispevkov udeležencev. Referenti so predstavili možnosti za vključevanje evropske dimenzije v pouk geografije glede na učne načrte in reformo šolskega sistema.

Naslednji dan, v petek 30. marca, se je konferenca nadaljevala do popoldneva, po kosilu pa je sledila strokovna ekskurzija v Cerkvenjak in okolico. V dopoldanskem delu je bil poudarek na primerjavi učnih načrtov, učbenikov, atlasov ter ciljih geografskega pouka v primerjavi med državami udeleženkami.

Plenarni zaključek ob koncu dopoldanskega dela je bil namenjen pobudam in predlogom za nadaljnje izvedbe konference. Kot možni državi prihodnjega srečanja sta bili omenjeni Hrvaška ali Madžarska, država gostiteljica pa bo izbrana do konca leta 2001. Slišati je bilo tudi vprašanje omejitve držav udeleženk na srednjo, jugovzhodno in vzhodno Evropo. Razširitev držav udeleženk tudi na zahodnoevropske države bo gotovo potrebna zaradi oblikovanja združene Evrope.

Popoldanska strokovna ekskurzija v Cerkvenjak, naselje v Zahodnih Slovenskih goricah, je bila namenjena spoznavanju ožje in širše okolice Maribora. Udeleženci so si ogledali knjižnico, šolo in se seznanili z razvojnim programom občine Cerkvenjak. Ekskurzijo sta vodila dr. Jurij Kunaver in dr. Borut Belec.

Zadnji dan konference so lahko udeleženci spoznali staro mestno jedro Maribora (Lent) in z vodenim ogledom dobili vpogled v renovno mestnega jedra in glavne dejavnosti, ki se intenzivno širijo zlasti na obrobju mesta. Dr. V. Drozg, ki je vodil ta ogled, je udeležencem pokazal tudi znamenite zgradbe štajerske prestolnice.

Strokovno in organizacijsko je konferenca v Mariboru dobro uspela, kar potrjujejo zahvalna pisma iz držav udeleženk. Zbornik prispevkov bo izšel nekaj mesecev po konferenci zaradi finančnih problemov. Kljub sponzorski pomoči Univerze v Mariboru, vods-

tva Pedagoške fakultete v Mariboru in Filozofske fakultete v Ljubljani, restavracije Akademija na Pedagoški fakulteti, vrtnarske šole v Celju, Turistične zveze v Ljubljani, Založba Mladinska knjiga ter župana oziroma občine Cerkevjak so stroški priprave zbornika tolikšni, da je bilo potrebno počakati na razpis ministrstva. Predvidevamo, da bo zbornik izšel do jese- ni 2001.

DIPLOMANTI ODDELKA ZA GEOGRAFIJO FILOZOFSE FAKULTETE UNIVERZE V LJUBLJANI V LETU 2000

Janja Turk

V letu 2000 je na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani diplomiralo 52 študentov, od tega 17 na samostojni nepedagoški smeri in 35 na dvopredmetni pedagoški smeri.

Prešernovo nagrado Univerze v Ljubljani za leto 2000 je prejel Blaž Komac. Prešernovo nagrado Filozofske fakultete za leto 2000 pa sta prejela Darja Gros in Matej Vranješ.

Na domači strani Oddelka za geografijo Filozofske fakultete (<http://www.ff.uni-lj.si/geo/>) lahko pregledujete Bilten novosti, kjer so podrobnejši podatki o novih knjigah, revijah, člankih, kartografskem gradivu ter tudi diplomskih delih.

BERLEC, Metod: Geografija Zahodnosavskega hribovja: regionalnogeografsko vrednotenje. – Kamnik, 1999. – Mentor Marijan M. Klemenčič. – Diplomiral: 14. 4. 2000.

BONCELJ, Alojzija: Občina Ivančna gorica. – Ljubljana, 2000. – Mentor Marijan M. Klemenčič. – Diplomirala: 14. 4. 2000.

BOŽIČ, Natali: Naravnogeografske in družbenogeografske značilnosti Sečoveljskih solin. – Izola, 2000. – Mentor Franc Lovrenčak. – Diplomirala: 1. 12. 2000.

BOŽNAR, Bernarda: Opredelitev prostorskih funkcij za potrebe ostarelega prebivalstva v občini Medvode. – Medvode, 2000. – Diplomirala: 18. 2. 2000.

BRATEC - MRVAR, Rožle: Blaž Kocen (1821–71): didaktik, kartograf in geograf. – Ljubljana, 2000. – Mentor Jurij Kunaver. – Diplomiral: 23. 6. 2000.

DRAGAR, Erika: Pokrajinski kriteriji izbora lokacij odlagališč komunalnih odpadkov občine Litijska. – Šmartno pri Litijski, 1999. – Mentor Dušan Plut. – Diplomirala: 18. 2. 2000.

DRAKSLER, Katja: Geografska problematika regionalnega razvoja Zasavja: Zagarje, Trbovlje, Hrastnik. – Ljubljana, 2000. – Mentor Mirko Pak. – Diplomirala: 14. 4. 2000.

FRANTAR, Peter: Kompleksna zasnova turističnega sonaravnega razvoja občine Cerklje na Gorenjskem. – Zalog pri Cerkljah, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomiral: 23. 6. 2000.

FRELIH MEGLIČ, Urška: Variabilnost padavin v Sloveniji v obdobju 1961–1990. – Ljubljana, 2000. – Mentor Darko Ogrin. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

GRMEK ROMIH, Elizabeta Evgenija: Pokrajinski vidiki sonaravne rabe obvodnega sveta Save v Ljubljani. – Ljubljana, 2000. – Mentor Dušan Plut. – Diplomirala: 14. 9. 2000.

GROS, Darja: Deforestacija v Amazoniji. – Ljubljana, 2000. – Mentor Metka Špes. – Diplomirala: 1. 12. 2000. – **Prešernova nagrada Filozofske fakultete za leto 2000.**

JELČIČ, Mojca: Turizem v Evropski uniji. – Ljubljana, 2000. – Mentor Mirko Pak. – Diplomirala: 1. 12. 2000.

JEREB, Vesna: Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Kranj. – Kranj, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomirala: 18. 2. 2000.

KEPA, Tanja: Pregled problematike varstva krasa v Sloveniji. – Šmartno pri Litijski, 2000. – Mentor Andrej Kranjc. – Diplomirala: 14. 9. 2000.

KEZELE, Ana: Možnosti regionalnega razvoja občine Kočevje. – Ljubljana, 2000. – Mentor Andrej Černe. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

KOČAR, Jurij – Marjana MAJDIČ: Geografija Belgije kot multikulture dežele in položaj Slovencev v njej. – Moravče, 2000. – Mentor Milan Bufon. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

KODERMAN, Mija: Geografski vidiki rabe alternativnih energijskih virov v Evropski uniji in Sloveniji. – Ljubljana, 2000. – Mentor Dušan Plut. – Diplomirala: 1. 12. 2000.

KOMAC, Blaž: Vodne razmere kraških izvirov na južnem podnožju Kaninskega pogorja. – Bovec, 2000. – Mentor Jurij Kunaver. – Diplomiral: 14. 9. 2000. – **Prešernova nagrada Univerze v Ljubljani za leto 2000.**

KOMEL, Tomaž: Družbena organiziranost Slovencev na Goriškem v luči političnih transformacij. – Nova Gorica, 2000. – Mentor Milan Bufon. – 18. 2. 2000.

KOSELJ, Vesna: Poskusni priručnik za poučevanje krasa za učitelje osnovnih in srednjih šol. – Ljubljana, 2000. – Mentor Jurij Kunaver. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

KOTNIK, Klemen: Politična geografija slovenske Koroške in njenih odnosov s sosednjimi območji. – Slovenj Gradec, 2000. – Mentor Milan Bufon. – Diplomiral: 18. 2. 2000.

KOŽMAN, Mojca: Geografija Postojne. – Postojna, 1999. – Mentor Marijan M. Klemenčič. – Diplomirala: 14. 4. 2000.

KUŠAR, Simon: Geografske značilnosti odlagališč odpadkov na Ljubljanskem polju. – Moravče, 2000. – Mentor Dušan Plut. – Diplomiral: 23. 6. 2000.

LAVTAR, Renata: Načrtovanje kolesarskih povezav na Gorenjskem. – Kranj, 2000. – Mentor Andrej Černe. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

MAJDIČ, Marjana: glej KOČAR Jurij

MALLY, Igor: Geopolitični položaj Slovenije in njenih pokrajin v okviru evropskih integracijskih procesov. – Ljubljana, 2000. – Mentor Milan Bufon. – Diplomiral: 18. 4. 2000.

MALNARIČ, Nevenka: Problematika regionalnega razvoja v občini Semič. – Semič, 2000. – Mentor Mirko Pak. – Diplomirala: 14. 9. 2000.

MARINKO, Mark: Igralniški turizem v Sloveniji. – Trbovlje, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomiral: 1. 12. 2000.

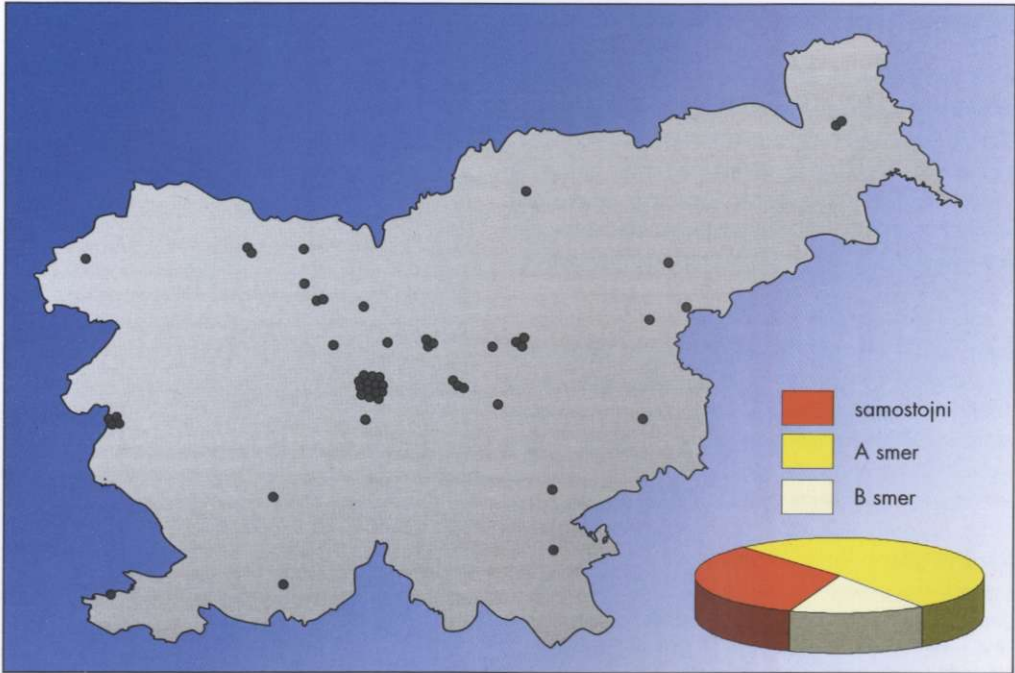
MARKOVIČ, Fikreta: Geografija krajevne skupnosti Rovte. – Ljubljana, 2000. – Mentor Marijan M. Klemenčič. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

MASTERL, Saša: Grosupeljska pokrajina in njeno vrednotenje za potrebe šolske geografije. – Ljubljana, 2000. – Mentor Jurij Kunaver. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

MIKŠA, Tamara: Vpliv mestnega potniškega in osebnege prometa na onesnaženost okolja v Ljubljani. – Ljubljana, 2000. – Mentor Dušan Plut. – Diplomirala: 1. 12. 2000.

OVEN, Katjuša: Strokovne podlage za prostorski razvoj naselja Litijska. – Ljubljana, 2000. – Mentor Andrej Černe. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

PERGAR KONESTABO, Edvard: Geografija vinogradništva na Goriškem. – Ljubljana, 2000. – Mentor Marijan M. Klemenčič. – Diplomiral: 1. 12. 2000.

Diplomanti na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete – poreklo in struktura glede na študijsko smer.

PERHAJ - KOLARIČ, Eva: Geografsko vrednotenje stavbnih zemljišč v Sloveniji. – Ljubljana, 2000. – Mentor Andrej Černe. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

PIRNAT, Eva: Verski turizem v Radovljiški kotlini s poudarkom na Brezjah. – Radovljica, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomirala: 14. 9. 2000.

PISKAR, Špela: Teritorializacija in integracija Romov v Sloveniji: na primeru Mestnih občin Murska Sobota in Novo mesto. – Ljubljana, 2000. – Mentor Milan Bufon. – Diplomirala: 14. 9. 2000.

PONIŽ, Nina: Slovenija v luči turističnega povpraševanja domačih gostov na primeru agencije Mondial Travel. – Ljubljana, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomirala: 18. 2. 2000.

POVŠE Urška: Geografski vplivi na kakovost vode v kraških izviri na obrobju Trnovsko-Banjske planote. – Ljubljana, 2000. – Mentor Jurij Kunaver. – Diplomirala: 14. 9. 2000.

PREZELJ, Matjaž: Geopolitični vidik oblikovanja slovenske morske meje. – Nova Gorica, 2000. – Mentor Milan Bufon. – Diplomiral: 18. 2. 2000.

RAJŠEK, Primož: Geografske značilnosti Slovenije v luči lokalne agende 21. – Ljubljana, 2000. – Mentor Metka Špes. – Diplomiral: 1. 12. 2000.

SELAJ, Irena: Geografske značilnosti mladinskega turizma v Sloveniji. – Krško, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

SILIČ, Vesna: Bližnja rekreacija prebivalcev Bleda. – Bled, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomirala: 18. 4. 2000.

SOLINA, Simona: Pokrajinske značilnosti virov pitne vode Zasavja. – Trbovlje, 2000. – Mentor Dušan Plut. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

ŠMIT BAHČIČ, Darinka: Geografija občine Osilnica s poudarkom na razvojnih problemih. – Ljubljana, 2000. – Mentor Marijan M. Klemenčič. – Diplomirala: 1. 12. 2000.

TOMINC, Andreja Biba: Geografski vidiki razvoja marikulture v Sloveniji. – Ljubljana, 2000. – Mentor Dušan Plut. – Diplomirala: 18. 2. 2000.

ULJAN, Mile: Novejši regionalni razvoj občine Ilirska Bistrica. – Kuteževo, 2000. – Mentor Mirko Pak. – Diplomiral: 23. 6. 2000.

VARGA, Simona: Turizem in rekreacija na stoječih vodnih površinah v Prekmurju. – Ljubljana, 2000. – Mentor Anton Gosar. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

VOVKO, Janja: Geografija občine Šentjernej. – Brezje, 2000. – Mentor Marijan M. Klemenčič. – Diplomirala: 18. 2. 2000.

VRANJEŠ, Matej: Nekateri vidiki preučevanja prostorske odprtosti lokalne skupnosti: vzorčna študija perifernega in obmejnega območja – na primeru Bovškega. – Nova Gorica; Bovec, 2000. – Mentor Milan Bufon. – Diplomiral: 14. 9. 2000. – **Prešernova nagrada Filozofske fakulteta za leto 2000**

VULIČ, Vesna: Čezmejne vezi v občinah Rogatec in Rogaska Slatina v luči družbenih in političnih transformacij po letu 1991. – Ljubljana, 2000. – Mentor Milan Bufon. Diplomirala: 18. 4. 2000

ZUPAN, Saša: Geografsko vrednotenje razvojnih možnosti Kravca z vidika bodoče strategije razvoja. – Kranj, 2000. – Mentor Andrej Černe. – Diplomirala: 23. 6. 2000.

ZUPANČIČ, Katja: Zdraviliški turizem v Topolšici. – Ljubljana, 1999. – Mentor Anton Gosar. – Diplomirala: 18. 4. 2000.

Geographica Slovenica

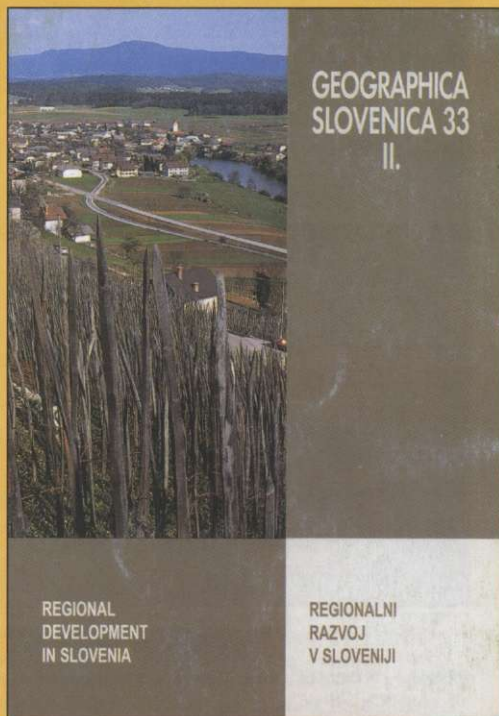
Inštitut za geografijo že 33 let pripravlja **znanstveno revijo Geographica Slovenica**, ki je namenjena publiciranju najnovejših spoznanj slovenske geografske stroke. V zadnjih letih se je uveljavilo redno izhajanje revije v dveh zvezkih letno. Vsaka številka je posvečena določeni temi s področij družbene geografije, ekologije, politične geografije in sorodnih strokovnih področij.

V letu 2000 sta izšli dve številki.

Tematska številka **Regionalni razvoj v Sloveniji** je strnjen prikaz kompetentnih strokovnih pogledov na prenavo in sedanji trenutek v oblikovanju in izvajanju regionalne politike. S*pospeševanjem regionalnega razvoja skušamo pogosto predvsem blažiti razlike v razvitosti posameznih območij v Sloveniji. Razprave in analize, zbrane v tem zborniku, pričajo, da se posledice tržnega gospodarstva kažejo tudi v povečevanju razlik med slovenskimi pokrajinami. Te podrobno predstavljajo prispevki, ki z različnih vidikov osvetlujejo korenine procesov in struktur, ki vplivajo na nastajanje razlik med posameznimi območji Slovenije.

Tematska številka **Pokrajinsko ranljiva območja v Sloveniji** prinaša rezultate proučevanj na področju varstva okolja. V slovenskem nacionalnem programu varstva okolja so kot pokrajinsko ranljiva območja

opredeljena gorska in kraška območja, obmorska obala, podeželje in mesta, ki jim je pri nadaljnjih prostorskih posegih potrebno nameniti posebno pozornost. V prispevkih so podrobneje predstavljeni naravnogeografski dejavniki in človekovi posegi, ki najbolj izrazito vplivajo na njihovo obremenjenost.

Želim naročiti:

(prosimo, označite)

- Geographica Slovenica 33/1: Pokrajinsko ranljiva območja v Sloveniji
- Geographica Slovenica 33/2: Regionalni razvoj v Sloveniji

- Revijo Geographica Slovenica (do preklica)

Ime in priimek: .....

Ustanova, podjetje: .....

Ulica in hišna številka: .....

Poštna številka: ..... Ime pošte: .....

Davčna številka za pravne osebe: .....

Cena posameznega izvoda revije Geographica Slovenica je 3.500 SIT. 8 % DDV je vključen v ceno. Naročilnico pošljite na naslov Inštitut za geografijo, Trg francoske revolucije 7, 1000 Ljubljana ali po faksu 01/200 27 34.